

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

Veronika ŠLAUEROVÁ

Dopad nadnárodních korporací na rozvojové země:
Dopady působení společnosti Shell na lidská práva a životní prostředí
v Nigérii.

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Dušková
Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla do seznamu literatury.

V Olomouci 11.5.2015

.....
podpis

Děkuji Mgr. Lence Duškové za odborné vedení práce, podnětné připomínky a čas, který mi věnovala při konzultacích.

ABSTRAKT

Hlavní cílem této bakalářské práce je popis dopadů těžby ropy pod vedením společnosti Royal Dutch Shell v Nigérii, analyzovány jsou ekonomické, sociální a environmentální dopady pomocí kompilací dat ze sekundárních dokumentů. Práce také hodnotí porušování lidských práv a zákonů o životním prostředí korporací Shell i Nigerijskou vládou a navrhuje možná řešení aktuálních problémů delty Nigeru.

Klíčová slova: Shell, delta Nigeru, ropa, lidská práva, životní prostředí

ABSTRACT

This bachelor thesis seeks to demonstrate the effects of oil exploration led by Royal Dutch Shell Corporation and analyses economic, social and environmental impacts by secondary documents' data compilation. This thesis also assesses the violations of human rights and environmental law by Shell as well as the Nigerian government and suggests some possible solutions in order to alleviate current problems in Niger Delta.

Keywords: Shell, Niger Delta, oil, human rights, natural environment

---

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika ŠLAUEROVÁ**
Osobní číslo: **R12321**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Dopad nadnárodních korporací na rozvojové země: dopady působení společnosti Shell na lidská práva a životní prostředí v Nigérii.**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je popsat fungování nadnárodních korporací v rozvojových státech. Hlavní pozornost bude věnována analýze pozitivních i negativních dopadů působení společnosti Shell na lidská práva a životní prostředí v Nigérii.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 20 - 25 tisíc slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

BAKARE, A.S. Multinational direct investment and economic growth in Nigeria: An empirical study. International Business Management. 2010, roč. 4, č. 3, s. 171-176. DOI: 10.3923/ibm.2010.171.176.
SIKKA, P. Accounting for human rights: The challenge of globalization and foreign investment agreements. Critical Perspectives on Accounting. 2011, roč. 22, č. 8, s. 811-827. DOI: 10.1016/j.cpa.2011.03.004.
AMAO, O.O. Corporate social responsibility, multinational corporations and the law in Nigeria: Controlling multinationals in host States. Journal of African Law. 2008, roč. 52, č. 1, s. 89-113. DOI: 10.1017/S0021855308000041.
MAIANGWA, B., AGBIBOA, D.E. Oil Multinational Corporations, Environmental Irresponsibility and Turbulent Peace in the Niger Delta. Africa Spectrum. 2013, roč. 48, č. 2, s. 71-83.
FABIG, H., WHEELER, D. a BOELE, R. Shell, Nigeria and the Ogoni. A Study in Unsustainable Development: I. The story of Shell, Nigeria and the Ogoni people Environment, economy, relationships. Sustainable Development. 2001, roč. 9, č. 2, s. 74-86.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lenka Dušková**
Katedra rozvojových studií

Datum zadání bakalářské práce: **7. května 2014**
Termín odevzdání bakalářské práce: **16. dubna 2015**

Prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

L.S.

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 7. května 2014

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	9
Úvod.....	11
1. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA NADNÁRODNÍCH KORPORACÍ.....	14
1.1 Nadnárodní korporace a rozvoj	15
1.2 Sociální zodpovědnost korporací	16
2. CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ KORPORACE: ROYAL DUTCH SHELL.....	19
2.1 Royal Dutch Shell	19
2.1.1 Obchodní činnost	19
2.1.2 Historie společnosti.....	20
3. ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A POPULACE NIGÉRIE.....	21
3.1 Dopad ropného průmyslu na životní prostředí.....	22
3.1.1 Ropné úniky	23
3.1.2 Spalování plynů	24
3.1.3 Jiné faktory přispívající k znečištění	25
3.2 Dopad ropného průmyslu na hostující komunity	25
3.2.1 Zdravotní následky těžby	27
4. PORUŠOVÁNÍ ZÁKONŮ A PRÁV.....	30
4.1 Porušování lidských práv.....	30
4.2 Zákon o životním prostředí	32
5. NESPOKOJENOST A KONFLIKT V DELTĚ NIGERU	34
5.1 Historie konfliktu Ogoni a Shell.....	34
5.2 Kriminální aktivita v deltě	36
5.2.1 Krvavá ropa	36
5.2.2 Hnutí za zrovnoprávnění delty Nigeru	37
5.3 Spravedlnost pro komunity.....	38
6. TRANSFORMACE ROZVOJOVÉ POLITIKY SHELL.....	40
6.1 Historie sociální zodpovědnosti Shell	40
7. POTENCIÁLNÍ ŘEŠENÍ KRIZE V NIGÉRII	43
ZÁVĚR.....	44

SEZNAM LITERATURY	46
-------------------------	----

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázek 1: Umístění Ogonilandu	22
--------------------------------------	----

Tabulka 1: Seznam chemikálií, vznikající spalováním zemního plynu a jejich vliv na zdraví člověka.....	27
--	----

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ACHPR	<i>African Commission on Human and People's Rights (Africká charta lidských práv a práv národů)</i>
CEHRD	<i>Centre for Environment, Human Rights and Development (Centrum pro životní prostředí, lidská práva a rozvoj)</i>
EGASPIN	<i>Environmental Guideline and Standards for Petroleum Industry (Směrnice a normy ropného průmyslu pro životní prostředí)</i>
G8	<i>Group of Eight (Sdružení ekonomicky nejvyspělejších států světa)</i>
MEND	<i>Movement for the Emancipation of the Niger Delta (Hnutí za zrovnoprávnění delty řeky Niger)</i>
MDG	<i>Millennium development goals (Rozvojové cíle tisíciletí)</i>
MOSOP	<i>Movement for Survival of Ogoni People (Hnutí za přežití komunity Ogoni)</i>
NOSDRA	<i>National Oil Spill Detection and Response Agency (Národní agentura pro vyhledávání ropných úniků a jejich šetření)</i>
OPEC	<i>Organization of the Petroleum Exporting Countries (Organizace zemí vyvážející ropu)</i>
OSN	<i>Organizace Spojených Národů</i>
SZK	<i>Sociální zodpovědnost korporací</i>
UNDP	<i>United Nation Development Program (Rozvojový program Organizace spojených národů)</i>
UNEP	<i>United Nation Environmental Programme (Program životního prostředí Organizace spojených národů)</i>

UNIDO

*United Nation Industrial Development
Organization (Organizace Spojených národů
pro průmyslový rozvoj)*

Úvod

Základní charakteristikou nadnárodních korporací je jejich globální dosah a působnost v několika zemích světa skrze své dceřiné pobočky. Pobočky jsou zpravidla zakládány v rozvojových zemích, které nabízejí nadnárodním korporacím nejlepší podmínky pro maximalizaci zisku za vynaložení minimálních nákladů. Za svůj čistě ekonomický cíl jsou korporace kritizovány a je jim přisuzována role vykořisťovatelů zneužívající lidská práva a přetvářející životní prostředí místních obyvatel. Svět obecně vnímá, že vůči kontrole nadnárodních korporací jsou hostitelské rozvojové země bezmocné, nicméně bez minimálního zapojení domácí soudní pravomoci nemůže dojít k efektivní kontrole korporací na mezinárodní ani regionální úrovni.

Royal Dutch Shell a její filiálka v Nigérii je léta jedna z nejkritizovanějších korporací za nerespektování zákonů a práv obyvatel Nigérie. Shell byla několikrát od počátku těžby obviněna samotnými zasaženými komunitami z devastace jejich přirozeného prostředí a s ním spojené chudoby v ropném regionu Nigérie. Ropný průmysl v Nigérii s sebou přinesl mnohé problémy, se kterými se bude muset nigerijská společnost vypořádat dříve či později. Při hledání jejich příčin bude však nezbytné, vzít v úvahu i jiné aktéry, než jen ropnou společnost Shell.

Cílem práce je popsat fungování nadnárodních korporací a jejich zahraničních poboček, jejich dopad na rozvoj hostitelských zemí a socio-ekonomický vliv ukončení činnosti korporací na tamní obyvatelstvo. Cílem úvodní části práce je rovněž podat přehled pozitivních i negativních důsledků, které tyto firmy zpravidla přináší. Větší pozornost je v první kapitole věnována konceptu sociální zodpovědnosti korporací, jako způsobu jak mohou nadnárodní společnosti přispět k udržitelnému rozvoji hostitelských zemí.

Druhá kapitola má za úkol charakterizovat vybranou ropnou společnost Royal Dutch Shell, její obchodní činnosti a historii působnosti nejen v Nigérii.

Třetí kapitola popisuje typickou nigerijskou krajinu a její transformaci od počátků těžby. Kapitola popisuje několik faktorů ropného průmyslu, jejich potenciální dopad na životní prostředí a různé sféry lidských životů zahrnující zdraví či vzdělání. Cílem kapitoly je rovněž analyzovat konkrétní fungování Royal Dutch Shell a jak produkce ropy pod jejím vedením ovlivňuje prostředí a obyvatele Nigérie.

Na základě těchto informací práce v další kapitole zmiňuje několik lidských práv a zákonů o životním prostředí, které jsou ropnou společností i nigerijskou vládou porušovány. Kapitola podává čtenáři několik konkrétních zákonů a nařízení, vycházející z mezinárodních úmluv platných jak pro Nigérii tak pro Royal Dutch Shell.

V páté kapitole, práce zahrnuje popis aktivních účastí obyvatel Nigérie na boji za jejich práva, včetně kriminální aktivity, která je nedostatky ropného průmyslu posilována. Hlavní pozornost je věnována komunitě Ogoni a jejímu konfliktu s ropnou společností a vládou státu, ale také deviantním skupinám, národním hnutím a fenoménu krvavé ropy.

Šestá kapitola má za cíl podat přehled vývojových etap rozvojové politiky ropné společnosti Shell včetně analýzy závazků, slibů a postojů, které firma zaujímala k problémům delty Nigeru. Součástí práce je i nástin možných řešení, které jsou odborníky na tuto problematiku doporučovány.

Metodologie

Při zpracovávání tématu byla použita metoda rešerše a posléze metoda kompilace materiálů. Nejprve bylo nutno vybrat relevantní literaturu, analyzovat daný text a následně interpretovat získané poznatky. K dané problematice bylo možno získat dostatečné množství informací. Hlavními zdroji pro mě byly především odborné publikace v anglickém jazyce, v tištěné i internetové podobě, novinové články, výzkumné studie, ale i nigerijská ústava, Africká charta lidských práv a práv národů a Vancouverská Deklarace o Lidských Sídlech.

Vzhledem k jazyku informačních zdrojů se v textu vyskytuje několik označení v angličtině, které jsem si dovolila volně přeložit. Pro čtenářův zájem přikládám seznam oficiálních názvů vyskytující se v textu.

Krvavá ropa	<i>Blood oil</i>
Krvavé diamanty	<i>Blood diamonds</i>
Okrajové komunity	<i>Oil fence line communities</i>
Přímé zahraniční investice	<i>Foreign direct investment</i>
Ropné komunity	<i>Oil communities</i>
Sociální zodpovědnost korporací	<i>Corporate social responsibility</i>
Společenství dvou či více podniků	<i>Joint venture</i>
Tankování ropy	<i>Oil bunkering</i>

Cílem práce není Royal Dutch Shell odsuzovat, proto při interpretaci zdrojů bylo rovněž nezbytné najít vhodnou rovnováhu mezi údaji, které byly oficiálně vydávány Royal Dutch Shell a autory, kteří na danou problematiku pohlíželi často kriticky.

1. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA NADNÁRODNÍCH KORPORACÍ

Nejjednodušeji můžeme popsat nadnárodní korporaci jako podnik, který koordinuje a kontroluje provoz poboček ve více než jedné zemi (Todaro a Smith, 2012). Jiná definice nám říká, že „za nadnárodní společnost je považována každá společnost se sídlem v jedné zemi a vyvíjející stálou činnost pod svou kontrolou nejméně ve dvou dalších zemích, v nichž realizuje alespoň 10% svého obrátu. Společnost ve své původní zemi se nazývá mateřskou a její pobočky jsou zahraničními filiálkami“ (Ghertman, 1996, 6).

Tyto velké firmy mají své sídla většinou v zemích s vysokým příjmem na obyvatele, severní Americe, Evropě nebo Japonsku. V posledních letech můžeme registrovat vznik korporací i v Brazílii a Číně, zemích s vyšším středním příjmem na obyvatele. Korporace, fungující v rozvojových zemích, prvotně působily pouze v primárním sektoru zahrnující těžbu ropy, minerálů nebo plantážního zemědělství. Dnes, významnou část podílu produkce korporací zaujímá zpracovatelský průmysl a služby (bankovníctví, hotelnictví), (Todaro a Smith, 2012).

„Pobočky v zahraničí jsou zakládány prostřednictvím přímých zahraničních investic mateřského podniku, formou akvizice existující firmy nebo výstavbou nových provozních kapacit. Nadnárodní společnosti mohou vzniknout i na základě fúze dvou firem z odlišných zemí původu“ (Lněnička, 2011). „Korporace jsou tou ohromnou silou v rychlé globalizaci obchodu. Jejich roční objem prodeje převyšuje HDP země, ve které funguje“ (Todaro a Smith, 2012, 687). Přímé zahraniční investice se tudíž nepohybují pouze mezi rozvinutými ekonomikami, v posledních letech, kdy se rozvojové země snažily zařadit do globálního trhu, můžeme zaznamenat i tok investic z těchto zemí. Toky investic z rozvojových ekonomik činily v roce 2013 23,3 miliard amerických dolarů, největším investorem zůstávají rozvojové země Asie. Toky přímých zahraničních investic do rozvojových zemí činily v roce 2013 778 miliard amerických dolarů, zároveň 54 % celkového světového přítoku investic (UNCTAD, 2013).

„Za hlavní lokalizační faktory zahraničních filiálek korporací, jsou na národní úrovni považovány politická a ekonomická stabilita, tržní potenciál a cenová hladina, na regionální úrovni pak blízkost domácích a zahraničních trhů, dostupnost a kvalita pracovních sil, rozvinutost dopravní, podnikatelské, komunikační a znalostní infrastruktury, cena práce a nemovitostí atd.“ Význam faktorů se odvíjí od strategického motivu investora. Obecně je hlavním motivem minimalizace nákladů pro maximalizaci zisku (Blažek a Uhlíř, 2002, 63). Tudíž vysoká zadluženost země a vládní a ekonomická nestabilita nejsou předpoklady pro alokaci investic.

1.1 Nadnárodní korporace a rozvoj

Podle některých autorů (Bakare, 2010) nadnárodní společnosti přispívají k ekonomickému růstu a snižování chudoby. Jiní v čele s humanitárními organizacemi (Christian Aid, 2008) vidí nadnárodní společnosti jako vykořisťovatele méně rozvinutých zemí.

Podle Organizace Spojených Národů, Světové Banky nebo Mezinárodního Měnového Fondu, je světový obchod jedinou cestou, jak zbavit rozvojové země chudoby a zabezpečit ekonomickou bezpečnost a stabilitu. Nadnárodní korporace a přímé zahraniční investice poskytují rozvojovým zemím nejen chybějící know-how, technologie a pracovní příležitosti ale také možnost zahraničního exportu, buď do zemí investorů, nebo do jiných zemí třetího světa. Aktivní mezinárodní obchod přináší do země kapitál, který pokud je efektivně investován (například do infrastruktury, vzdělání nebo zdravotnictví, jejichž úroveň je v rozvojových zemích většinou nízká), dokáže zemi vyprostit ze spárů bludného kruhu chudoby (Sikka, 2011).

Několik autorů (Todaro a Smith, 2012) ale zastává názor, že přímé zahraniční investice by měly sloužit pouze jako dočasná pomoc rozvojovým zemím, než zavedou nezbytné reformy, které jim pomůžou se postavit na vlastní nohy. Problém vidí v neschopnosti růstu a potlačování domácích firem, tudíž konkurence, která je eliminována znalostmi, celosvětovými kontakty a propagačními schopnostmi nadnárodních korporací. Domácí podniky se kapitálem, technologiemi ani výrobou nemohou velkým firmám rovnat, proto jsou jimi okamžitě pohlceny nebo časem zbankrotují. Další stinnou stránkou nadnárodních korporací operujících v rozvojových zemích je ta, že způsobují nerovnoměrné rozvrstvení obyvatelstva v městských a venkovských oblastech. To je způsobeno nadměrnou migrací populace za prací do měst a příměstských oblastí, kde zpravidla firmy sídlí. Chudé obyvatelstvo, které odchází do měst s vidinou vyššího výdělků, si bydlení ve městě nemůže dovolit a tak vznikají na okraji velkých měst slumy. Vznikají i velké rozdíly mezi chudým a bohatým obyvatelstvem, velké zahraniční firmy se zaměřují hlavně na těžbu nerostných surovin a zpracování dokonalejšího zboží, které jsou určeny jen pro zahraniční trh nebo místní elitu. (Todaro a Smith, 2012).

Nadnárodní korporace mají dopad na hostitelskou zemi, i když již v zemi nefungují. Existují tři nejběžnější dopady společností na komunitu po jejich odchodu. Prvním dopadem je pokles ekonomického statusu. Často je firma jeden z mála zdrojů příjmu pro lidi v komunitě. Ukončení výroby společnosti může znamenat pro hostující komunitu návrat k ekonomickému strádání, obzvláště pokud se zemědělská půda stala nepoužitelná a ztratila své sebe-regulační schopnosti během přítomnosti firmy. Druhým dopadem je pokles sociálního statusu a třetím je pokles služeb poskytnutých firmou.

Společnosti často přinášejí služby, které dříve v zemi chyběly, jako nemocnice nebo infrastruktura. Po jejich odchodu vždy trochu poklesne kvalita těchto zařízení nebo jsou úplně zastaveny (CDA, 2003). Většina společností nevěnuje moc pozornosti dopadu jejich odchodu z hostující země. Spoustu z nich si také neuvědomuje, že i po tom co odejdou, jejich odchod stále ovlivňuje místní komunitu, což určuje i odkaz který za sebou společnost zanechá. Náhlý vzestup ekonomického a sociálního statusu lidí v komunitě většinou netrvá dlouho, vzniká a trvá jen během přítomnosti filiálek nadnárodních korporací. Území nigerijské komunity Oloibiri je toho důkazem, bývalé rušné pracoviště sociálních a ekonomických aktivit je dnes městem duchů (Egbe, 2012).

Účelem nadnárodních korporací není rozvojová činnost a pomoc méně rozvinutým ekonomikám. Vždy byly obviňovány za pozornost věnovanou hlavně svému postavení na trhu a maximalizaci zisků, nehledě na environmentální a sociální problémy, jejichž zmírnění je klíčovou podmínkou udržitelného rozvoje (Utting, 2000). Tento názor podporuje i Banerjee (2008), podle kterého nadnárodní korporace nejsou schopné převzít roli vlády státu napomáhající k blahobytu společnosti, jednoduše protože jejich základní a neodmyslitelné funkce jsou poháněny ekonomickými potřebami. Strategie korporací budou vždy vytvářeny se zájmem zvyšovat zisky akcionářů, ne sociální spravedlnost a morálku.

Jedním ze způsobů jak můžou nadnárodní korporace přispět k udržitelnému rozvoji hostitelských zemí, je přijetí zásad *sociální zodpovědnost*. S jejím narůstajícím významem i ropné společnosti investují více času a peněz do bezpečnějších technologií, aby redukovaly znečištění způsobené těžbou a napravily tak i vztahy s místními komunitami (Frynas, 2005).

1.2 Sociální zodpovědnost korporací

„*Sociální zodpovědnost korporací* (angl. Corporate Social Responsibility) je koncept správy společností, ve které jsou sociální a environmentální zájmy zahrnuty jak do obchodní činnosti, tak do interakce s ostatními aktéry. Sociální zodpovědnost je také vnímána jako způsob jakým firmy vyvažují a dosahují ekonomických, environmentálních a sociálních požadavků, zatímco také reagují na očekávání aktérů a akcionářů firmy“ (UNIDO, 2015).

Termín sociální zodpovědnost korporací (dále jen SZK) byl poprvé uveden v roce 1953 v publikaci *Social Responsibilities of Businessmen* od Howarda Bowena. Další publikace a články věnované sociální zodpovědnosti rozšířily jeho význam, kromě původně legálních povinností mají firmy určité závazky ke společnosti. Během 70. a 80. let díky akademickým diskuzím hodnota sociální zodpovědnosti vzrostla, ale první

zprávy zmiňující sociální rozvoj byly publikovány firmou Ben a Jerry v roce 1989. První významnou nadnárodní korporací, která uveřejnila svůj report, byla právě Shell v roce 1998. Klíčovým momentem ve vývoji SZK a úspěšné angažovanosti firem byla konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru v roce 1992. Jednou z ambiciózních úloh pro všechny obchodní společnosti byla najít způsob jak redukovat destrukci neobnovitelných přírodních zdrojů a znečištění planety. Díky summitu OSN vzniklo několik koalic a zásad udržitelného rozvoje v obchodní činnosti, například *World Business Council on Sustainable development* vznikl v roce 1992 nebo *Global Reporting Initiative Sustainability Reporting Guidelines* v roce 1997 (Corporate Watch, 2006).

SZK pokrývá oblasti lidských práv, pracovních podmínek, transparentnosti firmy, úplatkářství a korupce, prospěchu zaměstnanců, ochrany spotřebitelů a problémů životního prostředí (Amao, 2008). Původním záměrem sociální zodpovědnosti korporací byla hlavně zodpovědnost ke společnosti, to znamená spravedlivé platy zaměstnancům, rozvojové programy věnované místním komunitám atd. (Flammer, 2013). Podle Banerjee (2008) existují tři hlavní principy sociální zodpovědnosti:

- nadnárodní korporace by měly zvažovat nejen jak vytvořit zisky, ale také by měly věnovat pozornost sociálním a environmentálním problémům
- nadnárodní korporace by měly jednat etickým způsobem zahrnující nejvyšší stupeň bezúhonnosti a transparentnost jejich výrobních aktivit
- nadnárodní korporace by měly podpořit hostitelskou zemi, zapojením komunit do dobročinných a rozvojových projektů

K zodpovědnosti korporací později přibyla i environmentální odpovědnost zahrnující například redukcí emisí oxidu uhličitého. Narůstajícímu významu environmentální SZK se dostalo značné pozornosti v akademických výzkumech i literatuře studující, proč tento přístup společnosti uplatňují, a jak ovlivňuje jejich výkonnost. Přehlížené problémy životního prostředí mohou totiž mít dramatické důsledky na ceny akcií. Příkladem vztahu mezi environmentální SZK a výkonností akciového trhu, je únik ropy společnosti British Petroleum v dubnu roku 2010. Vylitá ropa kontaminovala širokou oblast mořského prostředí podél Mexického zálivu. V den incidentu činila cena akcií 59,5 amerických dolarů, ale na konci července 2010 již cena klesla na 28,9 dolarů, skoro na polovinu původní hodnoty (Flammer, 2013).

Proto existuje více motivů, proč společnosti přijímají sociální zodpovědnost než jen z důvodu nutné odezvy na externí tlak mezinárodních humanitárních organizací. Jedním z těchto motivů je například fakt, že investice do SZK může poskytnout firmám konkurenční výhody a podporu státu, kterou mohou využít k prosazení vlastních zájmů. Pokud společnost zahájí sociální rozvojový projekt, je nepravděpodobné, že do jeho

plánování zahrne celou zasaženou komunitu, protože společnosti v první řadě naslouchají aktérům, kteří jsou schopni ohrozit jejich činnost (Frynas, 2005). I když je pravdou, že většina nadnárodních korporací přijímá pravidla SZK jako reakci na protesty veřejnosti a nespokojených spotřebitelů, je třeba si uvědomit, že tyto pravidla rozvoje nejsou právně vynutitelné, ale dobrovolné (Banerjee, 2008).

Frynas (2005) uvádí několik zábran úspěšné implementace sociální zodpovědnosti korporací ropnými společnostmi jako je například Royal Dutch Shell. Jsou to specifické problémy jako neochota zahrnout příjemce SZK, nedostatek lidských zdrojů, sociální postoj společnosti a jejich zaměstnanců, soustředění se na technické a manažerské řešení problémů a selhání integrovat iniciativy SZK do širšího rozvojového plánu.

Ve dvacátém století vzniklo několik teorií a studií zkoumající i pozitivní a negativní dopad na firmy, které přijaly zásady sociální zodpovědnosti. Podle Friedmana (1970) je SZK špatné nakládání s finančními zdroji korporace, které by mohly být lépe využity pro projekty vlastního rozvoje. Friedman (1970) také vnímal SZK jako příčinu snížení zisků firmy. Například uvedení nového programu recyklace by znamenalo zavedení fyzického kapitálu, školení zaměstnanců a další aktivity, které by firmu stály extra peníze (Flammer, 2013). Podle Portera (1991) snaha redukovat znečištění skrze inovativní technologie, může nejen zmírnit ekologickou stopu společnosti, ale také posílit její konkurenceschopnost.

Freeman (1984) byl jeden z autorů, kteří viděli přijetí SZK korporacemi pozitivně. Podle Freemana (1984) není pro firmu vhodné zaměřit se pouze na zájmy akcionářů nebo vlastníků korporací. Velkou výhodou pro firmu může být zapojení určitých „zodpovědných aktivit“, které hostující komunity a spotřebitelé považují, pro svůj vlastní rozvoj, za důležité. Přestože se sociální zodpovědnost korporací přímo neváže na vlastnosti produktů a výrobní proces, může být vnímána jako forma budování dobrého jména (McWilliams et al., 2006).

Moderní autoři (Bies et al., 2007; Matten a Crane, 2005) se často názorově přiklánějí k prvotním teoriím a také poukazují na fakt, že nadnárodní korporace někdy jednají jako zprostředkovatelé rozvoje a přebírají tak roli vlády státu. Nové studie (Scherer a Palazzo, 2007) se proto snaží vysvětlit, proč nadnárodní korporace jednají mimo zónu obchodu.

2. CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ KORPORACE: ROYAL DUTCH SHELL

Následující kapitola je věnována charakteristice a historii nadnárodní společnosti Royal Dutch Shell a její nigerijské filiálce Shell Petroleum Development Company. Způsob jakým Shell působí a funguje v Nigérii, je příkladem toho, jaký vliv a dopady mohou nadnárodní společnosti zanechat na obyvatelích a životním prostředí v rozvojových zemích.

2.1 Royal Dutch Shell

Royal Dutch Shell, zkráceně jen Shell, je globální energetická a petrochemická společnost se sídlem v nizozemském Haagu. Firma zaměstnává na 92 000 zaměstnanců ve svých 30 dceřiných pobočkách. Ve více než 70 zemích, Shell těží a zpracovává ropu a zemní plyn a jiné chemikálie, pohonné hmoty, maziva a zkapalněný ropný plyn. Strategie Shell spočívá ve „zvyšování růstu zisků, který zůstává podpořen investičními programy, aby bylo dosaženo udržitelného růstu a konkurenceschopného obratu pro akcionáře za snahy uspokojit globální poptávku po energii zodpovědnou cestou.“ (Shell Global, 2015 a).

2.1.1 Obchodní činnost

Obchodní činnosti Royal Dutch Shell ve více než 70 zemích, zahrnují exploraci nezpracované ropy a zemního plynu a zkapalněného zemního plynu, jejich transport a spravování infrastruktury využívané k přepravě produktů (Shell Annual Report, 2013 a). V roce 2013, filiálky Shell vyprodukovaly 3,2 milióny barelů ropy za den, množství zkapalněného zemního plynu činilo 19,6 miliónu tun. Obě hodnoty byly nižší než v předchozím roce. Shell se domnívá, že za nižší produkci můžou obtížné pracovní podmínky v Nigérii (Shell Annual Report, 2013 b).

Dále společnost vyrábí řadu pohonných hmot, maziv, asfaltu a zkapalněného zemního plynu pro domácnosti i průmyslové využití. Petrochemické závody zajišťují také syrové materiály pro výrobu plastů, potahovacích hmot a detergentů. V roce 2013 činil obchodní výnos společnosti 451 miliónů dolarů (Shell Global, 2015 a).

Shell patří mezi čtyři přední světové ropné společnosti zahrnující British Petroleum, Exxon Mobil a Chevron (OPEC Report, 2014) a to díky inovativním technologiím, jejichž výzkumu je od roku 2007 ročně věnován 1 bilión amerických dolarů. V roce 2013 činily výdaje za výzkum technologií 1,3 miliónů dolarů (Shell Global, 2015 a). Ve světové produkci ropy Shell zaujímá 4. místo, v roce 2013 vyprodukovala 1 396 barelů ropy denně. Royal Dutch Shell je, po Exxon Mobil, druhým největším

producentem zpracované ropy, jejíž množství dosahovalo v roce 2013 2 915 barelů za den (OPEC Report, 2014).

2.1.2 Historie společnosti

Nadnárodní korporace Royal Dutch Shell vznikla v roce 1907 spojením dvou ropných společností. Jednou z nich byla *Royal Dutch Petroleum*, která těžila v oblasti jihovýchodní Asie zvané East Indies, kolonizované Nizozemci. Druhou byla *Shell Transport and Trading Company*, založená bratry Samuelovými v 90. letech 19. století. Marcusovi a Samovi Samuelovým se podařilo dosáhnout revoluce v transportaci ropy, a to nákladní lodí přes Suezský průplav v roce 1892. Působení společnosti se okamžitě rozšířilo do celého světa, explorační a produkční ropná začala v Rusku, Rumunsku, Venezuele, Mexiku a Spojených Státech Amerických. Logo společnosti ve tvaru lastury, dnes jeden z nejznámějších korporáčních symbolů, vzniklo v roce 1904 a nahradilo původní logo škeble (Shell Global, 2015 b).

Shell a anglo-perská ropná společnost *D'Arcy Exploration Corporation* začaly v Nigérii těžit ropu v roce 1937, to byla země stále britskou kolonií. Společnost objevila své první komerční ropné pole v regionu Oloibiri (stát Rivers) v roce 1956 a o dva roky později poprvé ropu exportovala (Boele et al., 2001). Dnes tvoří těžba nezpracované ropy v Nigérii 14% celkové produkce Shell na světě (Boele et al., 2001). Země je desátým největším výrobcem ropy na světě a ze všech ropných zemí je Nigérie na devátém místě v objemu ropných rezerv (Shell Nigeria, 2014). Nigerijská filiálka nese název *Shell Petroleum Development Company* a je členem *společenství dvou či více podniků* (angl. joint venture) zahrnující Nigerijskou Národní Ropnou Společnost (Ite, 2007) a během svého působení v africkém státě čelila několika významným změnám; například vojenské diktatuře, korupci, nebo neschopnosti nigerijské vlády zajistit základní rozvoj (Boele et al., 2001). Shell vlastní v Nigérii více než 6000 kilometrů dlouhých ropovodů, osm továren zpracovávající zemní plyn a přes 1000 ropných vrtů (Ite, 2007).

3. ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A POPULACE NIGÉRIE

Na konferenci UNESCO v roce 1966 byla za životní prostředí označena ta „část světa, kterou organismus používá, pozměňuje a které se musí i přizpůsobovat, aby nezahynul.“ (UNESCO, 1966). Přírodní prostředí rovněž zahrnuje všechny živé a neživé složky vyskytující se přirozeně na Zemi nebo jejím regionu a jejich interakci s ostatními živými druhy (Johnson, 1997).

Delta Nigeru, kde se nachází nigerijská ropná naleziště, zahrnuje 9 států (Abja, Akwa Ibom, Bayelsa, Cross River, Delta, Edo, Imo, Ondo a Rivers), (Ite, 2007). Delta je jedním z největších nížinatých oblastí s močály, rozkládající se na více než 70 000 km² (Ite, 2007) a poskytuje domov okolo 140 etnickým skupinám, zahrnující například komunitu Oloibiri, na jejichž území došlo k prvním ropným vrtům, Ogoni a Bodo (Asuni, 2009). Komunity delty jsou přirozeně komunity rolníků. Ženy a muži, pracující na polích, byly těžbou ropy a jejími úniky obzvláště zasaženy. Za obsazení jejich zemědělské půdy nedostali ani odškodné ani pracovní úvazek na oplátku. Obyvatelstvo delty Nigeru čelí, od příchodu ropných společností, chudobě a zdravotním problémům (Boele et al., 2001).

Křehký ekosystém delty skrývá zdroje čerstvé vody, deštné pralesy, bariérové ostrůvky při pobřeží, ohrožené a chráněné mangrovy a ohromné množství rostlinných i živočišných druhů (Boele et al., 2001). Mangrovy, rostlinná společenství, tradičně slouží jako ekosystémy pro množství živočichů a zároveň jako zdroj palivového dřeva a dřeva pro chod domácností komunit. Proto jsou mangrovy, lesy a jiné zdroje dřeva pro místní velmi důležité, obzvláště pro velmi chudé domácnosti zahrnující sběrače trávy, bambusu a léčivých rostlin (UNEP Report, 2011). Obdělávané půdy a dostupné vodní zdroje jako jezera, rybníky a potoky, jsou neustále znečišťovány úniky ropy a krajina je úmyslně přetvářena výstavbou silnic vedoucím k ropným pracovištím (Boele et al., 2001; Amnesty International Report, 2011).

Ogoniland, bývalé centrum ropné produkce Royal Dutch Shell, se nachází ve státě Rivers a rozprostírá se na 1000 km² v jihovýchodní části povodí. Explorace ropy začala v Ogonilandu v 50. letech minulého století a během tří desetiletí ropná společnost vybudovala rozsáhlé výrobní zázemí (UNEP Report, 2011). Přesto že těžba v Ogonilandu již dávno neprobíhá, region je stále vystaven nebezpečí úniků ropy a znečištění.

Obrázek 1: Umístění Ogonilandu

Zdroj: Upraveno podle UNEP Report (2011).

3.1 Dopad ropného průmyslu na životní prostředí

Činnost ropného průmyslu představuje hrozbu pro životní prostředí ve všech stádiích dodavatelského řetězce, od explorační, těžby, transportu a rafinace. Během průzkumu ropných nalezišť může prostředí narušit samotné vyklizení území pro těžbu a vést k permanentní ztrátě vegetace (Frynas, 2005). Exploraci i produkci ropy v Nigérii ztěžuje ropným společnostem množství meandrujících řek, proto vývoj ropné infrastruktury vyžadoval vybagrování umělých plavebních spojů. Během bagrování dochází k odnosu vegetace, půdy a sedimentů směrem k břehům lemovaných mangroví, které jsou nánosem udušeny. Zanechání nasbíraného materiálu na březích mění povrch reliéfu i vodních zdrojů, způsobuje okyselování půdy a akumulaci těžkých

kovů, což mělo v deltě Nigeru za následek ztrátu přirozené vegetace a vodních živočichů (Ohimain et al., 2008), zvýšenou salinitu a nedostatečný přítok čerstvé vody mezi společenství mangrov (Fagbami et al., 1988).

V průběhu transportace, tankery odčerpávají podpalubní vodu, čímž vypouští množství ropy do mořské vody a během zušlechťování ropy, rafinérie uvolňují odpadní vodu obsahující ropné zbytky nebo pevné odpady. Odhadované množství ropy vnikající do mořského prostředí z přepravních lodí a výrobních provozoven na moři, je zhruba 1 milion tun ročně (Jin, Mi-hua, Hong, 2014). Kromě toho, konečný spotřebitel ropných produktů, jako jiných fosilních paliv, je důležitým spoluúčastníkem na globálním oteplování. Rozvojové země zpravidla trpí ropným znečištěním více než země rozvinuté (Frynas, 2005).

3.1.1 Ropné úniky

Těžba a produkce ropy a vedlejších produktů má obzvláště ničivý dopad na životní prostředí; časté jsou propouštějící ropovody nebo atmosférické emise uvolněné během spalování zemního plynu (Frynas, 2005). Podle Amnesty International (2009), příčinou častých úniků ropy, devastující životní prostředí v Nigérii je špatná údržba ropné infrastruktury, zkorodované ropovody, chyby a zanedbání člověkem i vandalismus a krádeže ropy (Amnesty International Report, 2009). Ropné úniky jsou v Ogonilandu častým jevem. Na začátku 90. let minulého století bylo zaznamenáno přes 300 úniků ropy za rok (Frynas, 2005). Podle statistik Shell, v roce 2013 došlo k 30 provozním únikům, o 7 méně než v předchozím roce, a 157 únikům způsobených sabotáží. Společnost Shell připisuje vinu za většinu úniků rebelům a zlodějům, pouze 15% celkového objemu uniklé ropy v roce 2013 bylo chybou ropné společnosti (Shell Sustainability Report, 2013).

Vylitá nezpracovaná ropa má na okolí nepříznivý dopad, dochází i ke kontaminaci vodních toků, které se stávají nebezpečným pitným i hospodářským zdrojem (Frynas, 2005). Spolu s únikem může vzplanout oheň hubící biosféru, který vytváří na povrchu země tvrdou kůru zabraňující opětovnému vegetování a obnově prostředí. Pokud není únik včas odstraněn, ropa prosakuje do nižších půdních vrstev. Proniknutí ropy do země urychluje i déšť, který umožňuje ropě kontaminovat přilehlé farmy, rybníky, močály a potoky (UNEP Report, 2011). Ropa a ropné odpady s vysokou viskozitou ve vodních zdrojích a v půdě zabraňují živým organismům využívat nezbytné životní funkce, jako dýchání, termoregulaci nebo krmení. Ropné substance s lehčím chemickým složením jsou absorbovány do orgánů, tkání a buněk a mohou mít pro živé organismy smrtící následky. Kontaminované prostředí, v důsledku úbytku přirozeného prostředí, ztrácí

původní organismy nesoucí specifické funkce, jsou nahrazovány jinak fungujícími druhy a dochází ke změně dynamiky ekosystému (ITOPF, 2015).

3.1.2 Spalování plynů

Spalování zemního plynu zůstává jedna z nejkritizovanějších aktivit společnosti Shell. Plyn je přirozeně těžen spolu s ropou na několika ropných polích, obzvláště v Nigérii má ropa vysoký podíl přidružených plynů. Plyny jsou vedeny potrubím zpravidla na vyvýšený terén, kde jsou spalovány v otevřeném plamenu za pomoci doplňkových substancí a páry, které plyny redukuje (Steward et al., 1998).

Když Shell Petroleum Development Company poprvé postavila ropné zařízení v 50. letech minulého století, existovala pouze minimální světová poptávka po zemním plynu. Rostoucí poptávka v následujících letech dala vzniknout komerčním technologiím pro výrobu, zkapalnění i export zemního plynu a problematika změny klimatu získala globální pozornost. Statistiky Shell uvádějí, že mezi léty 2003 a 2012 množství spálených plynů kleslo z 0,66 miliard kubických stop plynů za den na 0,16 kubických stop plynů za den (Shell Gas Flaring Report, 2013).

Podle Argo (2001), ropné vřídlo vytvářející plamen není v souladu s uznanými principy udržitelného rozvoje a špatně ovládaný plamen ohrožuje celou biosféru v okolí 30 km². Shell se obhájí tvrzením, že „ke spalování plynu dochází v odlehlých oblastech daleko od lidských obydlí. Když se komunity přiblížily výrobním zařízením, společnost vhodně zareagovala přesunutím spaloven. Neexistuje také žádný důkaz, že by spalování plynu mělo dopad na pěstování zemědělských plodin“ říká Shell (Shell Gas Flaring Report, 2013). Naneštěstí pro Shell, existuje vědecký důkaz, že spalování plynu i ropa samotná opravdu zemědělské plodiny ohrožuje. Spalování zemního plynu vyvolává nepříznivé podmínky pro životní prostředí, potenciální úrodu a způsobuje předčasné dozrávání ovoce. Nepřímé důsledky zahrnují náchylnost plodin k vyššímu výskytu škůdců, plevele a plísní (Daniel-Kalio a Braide, 2006). „Moje žena stále pěstuje obdělává, ale sklizně ubývá. Předtím, jamy a manioky dorůstaly výšky 70 cm, teď jsou vysoké 20 až 30 cm.“ řekl pro report Amnesty International člen komunity (Amnesty International Report, 2011). Rovněž podle Egbe (2012) Greenpeace tvrdí, že spalování plynu vždy probíhalo uvnitř vesnic nebo velmi blízko lidskému obydlí, což způsobovalo kyselou dešť, které kontaminovaly vodní toky.

3.1.3 Jiné faktory přispívající k znečištění

Ačkoli jsou úniky ropy a její spalování nejčastějšími důvody znečištění delty Nigeru, existuje i několik dalších způsobů, jakými ropný průmysl poškozují životní prostředí. Odpady s rozličným chemickým složením, vznikají ve všech fázích výroby a nejběžnějším je odpadní voda. Během odčerpávání ropy ze země vzniká směs ropy, plynů a vody a při jejím dalším zpracování, je většina této vody, obsahující těžké kovy a jiné potenciálně ohrožující substance, vylévána do moře a řek (Amnesty International Report, 2009). V roce 2004 vydala společnost Shell svou zprávu věnovanou životnímu prostředí a komunitám delty Nigeru, ve které uvedla, že ve stejném roce vypustila do moře 39 miliónů m³ odpadní vody (Shell People and Environment Report, 2004).

Hrozbou pro životní prostředí i bezpečnost člověka jsou taky opuštěné ropné zařízení, zanechané bez údržby, kterých je v Nigérii několik. Zařízení mohou stále obsahovat množství ropy a koroze jejich kovových částí vede ke kontaminaci půdy těžkými kovy. Je běžné, že ropná pole jsou časem vyřazována z provozu z důvodu nedostatečné produkce a ekonomické pasivity. Příkladem opuštěného zařízení je ropná stanice Bomu v oblasti komunity K-Dere, jejíž porucha způsobila vylití ropy a těžkou kontaminaci v okolí 1 km². Podle Programu životního prostředí OSN se tento způsob opuštění ropných zařízení neshoduje s nejlepšími postupy ropných korporací (UNEP Report, 2011). Neudržované ropné zařízení zarostlé vegetací mohou být hrozbou v případě úniku, který lze v hustém porostu snadno přehlédnout. To může vést k vzplanutí ohně poškozující nejen ropné zařízení ale i okolní krajinu a člověka (UNEP Report, 2011).

3.2 Dopad ropného průmyslu na hostující komunity

Podle Rozvojového projektu OSN (UNDP), životy více než 60% populace delty jsou závislé na přírodním prostředí Nigérie, které jim léta dovolovalo věnovat se tradičnímu zemědělství, rybaření a jiným formám obživy (UNDP Report, 2006). V extrémních případech, i v případě delty Nigeru, vybudování ropné infrastruktury může zbavit místní obyvatele několika prostředků obživy. Těžba ropy v Nigérii způsobila i zánik soukromého majetku a zemědělské půdy místních lidí. Frynas (2005) tvrdí, že konstrukce silnic a jiné infrastruktury v Nigérii měla za následek odklon řek, vyschnutí zásobáren vody a zanechání vodních zdrojů nevyhovující pro rybaření a donutila rodiny opustit jejich sídla.

Lidé kmene Ogoni jsou nejpočetnější etnickou skupinou Ogonilandu. Ogoni, stejně jako většina komunit byli, a dodnes stále jsou zemědělskou a ryboloveckou společností. Pro téměř 6 miliónů lidí sídlící v deltě je zemědělství a rybolov jejich hlavní

obživa, proto nález ropy významně ovlivnil nejen obyvatele delty Nigeru (Boele et al., 2001). „Aktivity Shell způsobily na začátku 70. let v naší komunitě ropné záplavy, v době, když jsme se vraceli z uprchlického tábora během občanské války. Únik ropy zasáhl i okolní vesnice. Naše úroda byla zničena, potoky a řeky znečištěné a všechno živé v nich zemřelo. Když jsme již neunesli dopad znečištění na naší komunitě, protestovali jsme. Po několika nenásilných protestech, nám Shell zaplatila 275 americkými dolary, což bylo málo a nemohlo pokrýt celou škodu.“ řekl Miibekee Deetogo, vysloužilý zedník a lídr ropné komunity. Rozrušení obyvatelé Ogoni zorganizovali několik protestů. Za postavení se vládě a ropné společnosti Shell zemřelo okolo 2000 lidí, 27 vesnic bylo vyhlazeno a 80 000 lidí bylo donuceno opustit své domovy (Naagbanton, 2014).

V roce 2008 došlo k poruše na ropovodu Trans Niger vedoucí přes Ogoniland, což mělo za následek významný únik ropy do zátoky Bodo v deltě Nigeru. Shell během tří následujících měsíců provedla opravu ropného zařízení, ale zátoku a přilehlé močály zaplavenou ropou nevyčistila. Mastná vrstva vylité ropy ve vodních zdrojích způsobila úbytek ryb, které jsou hlavní obživou mnoha lidí delty (Naagbanton, 2014). V důsledku znečištění vodních zdrojů a úmrtí tisíců ryb, mnoho lidí ztratilo práci i pravidelný příjem a za obživou cestující do oblastí, kam ropné znečištění nedosáhlo. Christian Lekoya Kpandei před únikem v roce 2008 vlastnil rybochovné hospodářství a zaměstnával deset lidí. Uniklá ropa kontaminovala jeho rybníky a usmrtila všechny ryby během jednoho dne. Na jeho žádost o kompenzaci za ztráty, Shell nereagovala (Amnesty International Report, 2011).

Během prvních měsíců po úniku ropy v roce 2008, byli obyvatelé komunity vážně znepokojeni nedostatkem potravin. Jejich rybářské oblasti a úroda byly silně poškozeny, což způsobilo nárůst cen potravin na trhu. Osm měsíců po katastrofě, Shell konečně uznala ohromný dopad na potravinové zdroje obyvatel a v květnu roku 2009 poskytla komunitě materiální podporu v podobě 50 pytlů rýže, fazolí a manioků, 50 krabic cukru, sušeného mléka, čaje a rajčat a 50 plechovek oleje (Amnesty International Report, 2011).

Několik obyvatel delty řeky Niger, zlákáni ekonomickými výhodami ropného průmyslu, vytvořilo podél ropných zařízení osady, které jsou charakteristické chudobou, znečištěným vzduchem a životním prostředím, nedostatkem infrastruktury a základních potřeb jako je voda. Tyhle charakteristiky odpovídají podmínkám života ve slumech kdekoliv na světě (Egbe, 2012). OSN definuje „slum jako prostor spojující následující vlastnosti: neadekvátní dostupnost pitné vody a zdravotnických zařízení, špatná kvalita struktury obydlí, přelidnění a nejistý sídelní status“ (UN Habitat, 2003). Tato definice

opravňuje tvrzení, že *okrajové komunity*, usídlené podél ropných zařízení, žijí ve slumech.

V deltě Nigeru neexistuje kromě ropného průmyslu mnoho pracovních příležitostí a chudoba v regionu postihuje i sociální aspekt lidských životů. Většina dětí momentálně nechodí do škol, protože jejich rodiče rybáři a farmáři, kteří přišli o zaměstnání, si nemůžou dovolit platit za jejich vzdělání (Amnesty International Report, 2011). Chudoba vyplývající ze ztráty prostředků obživy, převládající v komunitách při ropných zařízeních, je i hlavním faktorem zodpovědným za míru HIV/AIDS nakažených. Svobodné dívky i vdané ženy se zapojují do sítě nevěstinců nuceně, v důsledku ztráty jejich zemědělských půd, ale i dobrovolně. Ženy se vzdávají rybaření a rolnictví pro lukrativnější zaměstnání - prostituci (Egbe, 2012). Tahle strategie přežití je jedna z faktorů zodpovědných za zvýšení komerční sexuální činnosti v ropných oblastech (Faleyimu, 2000).

3.2.1 Zdravotní následky těžby

Lékařské údaje poskytnuté zdravotními centry Igwuruta a Ayama dokazují, že skutečně existuje vztah mezi měnícím se životním prostředím v důsledku těžby ropy a vývoji určitých nemocí u lidí sídlících v těchto oblastech. Například ve městě Igwuruta, kde dochází ke spalování plynů, žije 29% lidí trpících horečkami a 17% lidí majících chronický kašel (Gobo, 2009). May (2004) rozeznává několik chemikálií, vznikající spalováním plynů, které mají dopad na lidské zdraví.

Tabulka 1: Seznam chemikálií, vznikající spalováním zemního plynu a jejich vliv na zdraví člověka

Uhlovodíkový plyn	mohou tvořit smog, ten, vyskytující se v přízemních výškách způsobuje dýchací problémy.
Polycyklické aromatické uhlovodíky	mohou mít dopad na reprodukční orgány člověka a mohou způsobit rakovinu.
Oxidy síry	vyvolávají dýchací problémy, podráždění očí a astma.
Oxid uhelnatý	může způsobit srdeční problémy.
Oxidy dusíku	mohou tvořit smog a způsobit dýchací problémy.

Zdroj: Upraveno podle May (2004).

Report nigerijské Národní Agentury pro Kontrolu AIDS uvádí, že HIV/AIDS nakažených je nyní v Nigérii okolo 3 miliónů s převahou na jihu země (15,2% nakažených žije ve státě Rivers). Agentura dále dokazuje, že k infekci přispívají nerovnosti mužů a žen, chudoba komunit a nedostatečná zdravotní péče (NACA Report, 2014). Shell Petroleum Development Corporation ve svém reportu z roku 2013 zdůrazňuje svůj závazek k rozvoji místních komunit, jejich přístupu ke kvalitnímu životnímu prostředí, vzdělání i zdravotním službám. Ropná společnost podporuje 27 zdravotních zařízení v deltě Nigeru, například nemocnice Obio Cottage ve městě Port Harcourt, vybudovaná ropnou společností, se stala, podle Shell, jednou z nejnavštěvovanějších zdravotních středisek v regionu (Shell Sustainability Report, 2013). Někteří autoři (Egbe, 2012; Frynas, 2005) však tvrdí, že zdravotních klinik i škol je v těžební oblasti postaveno několik, jediné co jim chybí je potřebný zdravotní personál, vyškolení učitelé a vybavení nezbytné k jejich provozu.

Řadu zdravotních problémů lidem delty způsobují i znečištěné pitné zdroje. Před úniky, většina lidí získávala pitnou vodu z potoků a jiných vodních zdrojů, studen nebo sběrem dešťové vody. „Lidé využívali déšť jako pitnou vodu, ale dnes i dešťová voda je kontaminována. Kapky deště mají černou barvu a nejsou vhodné k pití.“ vysvětlil pro report Amnesty International místní rybář. Několik lidí v komunitě vlastní vodní cisterny, od nich si většina lidí vodu kupuje. Ti, kteří si nemohou dovolit platit za vodu, stále pijí znečištěnou dešťovou nebo tekoucí vodu a vystavují se tak závažným zdravotním potížím (Amnesty International Report, 2011). Ropa je totiž z velké části tvořena uhlovodíky (například benzen, toluen, naftalen), které mají na živé organismy nepříznivé účinky. Například benzen je karcinogenní toxická látka, která v jakémkoliv množství způsobuje leukémii nebo chudokrevnost, nedostatečnou tvorbu červených krvinek (Argo, 2001).

Možná přítomnost uhlovodíků v konzumovaných rybách a jiných vodních živočiších způsobovala mezi členy komunity Ogoni obavy. Výzkum UNEP ukázal, že akumulace uhlovodíkových látek v rybích tkáních není natolik vysoká, aby způsobila zdravotní riziko. Nicméně, rybářský průmysl trpí v důsledku narušení přirozeného prostředí ryb mezi porosty mangrov a trvalé kontaminace několika vodních zdrojů (UNEP Report, 2011).

Ekosystém delty řeky Niger, až dosud schopný obnovy, je dnes na pokraji devastace zásluhou bezohledných výzkumných postupů ropných nadnárodních korporací v čele s Royal Dutch Shell. Tato společnost se několikrát snažila veřejnost přesvědčit, že nemá na únicích ropy a znečištění v deltě Nigeru vinu a většinu z incidentů připisovala sabotážím a vandalismu. V posledních letech ale Shell znovu zvažuje své postupy a restrukturalizuje svůj program rozvoje komunity. Společnost se

také zavázala k eliminaci spáleného plynu, efektivnímu úklidu uniklé ropy a externě hodnoceným výročním zprávám (Maiangwa a Agbibo, 2013).

4. PORUŠOVÁNÍ ZÁKONŮ A PRÁV

4.1 Porušování lidských práv

Respektovat, chránit a naplňovat lidská práva je povinností každého státu, který přijal mezinárodní právo. Tato povinnost zároveň vyžaduje od státu, aby měl pod kontrolou ostatní aktéry (například zahraniční společnosti), působící ve státě, kteří by mohli lidské práva porušovat nebo zneužívat (Amnesty International Report, 2011). Tato kapitola uvádí několik lidských práv, které ani nigerijská vláda ani Shell nedodrží.

Nigerijská ústava se, po získání nezávislosti, soustřeďovala pouze na přirozená práva; právo na život, právo svobodného projevu a rovnosti před zákonem. Jen velmi málo pozornosti bylo věnováno občanským a politickým právům, ekonomické a sociální práva byla významně ignorována. Ústava z roku 1979 poprvé představila Nigérii sociální, ekonomické a politické práva, zahrnující práva na důstojný život, osobní svobodu, svobodu od diskriminace a právo vlastnit majetek. Přestože v roce 1999 byla nahrazena, nařízení respektující lidské práva v ústavě zůstalo (Amao, 2008).

Podle Amnesty International, státní orgány Nigérie učinily velmi málo, aby ochránily živobytí místních obyvatel a rovněž selhaly zajistit komunitě právo na potravu, během nedostatku potravinových zdrojů po ropných katastrofách. Podle nigerijské ústavy je také stát povinen zajistit, aby každý občan země měl možnost si vydělávat na živobytí. Toto právo je rovněž garantováno *Africkou chartou lidských práv a práv národů*, kterou Nigérie podepsala roku 1981 (Amnesty International Report, 2011). Africká charta lidských práv a práv národů dále garantuje: právo na vlastnictví majetku, právo na vzdělání a právo na ekonomický, sociální a kulturní rozvoj (ACHPR, 2015).

Situace slumů v Nigérii, jako jeden z negativních dopadů působení nadnárodních korporací zmíněných v první a druhé kapitole, představuje porušení několika mezinárodních smluv, které Nigérie podepsala. Například Vancouverská Deklarace o Lidských sídlech z roku 1976 zmiňuje, že „podmínky lidského usídlení do značné míry určují kvalitu života, jehož zdokonalení je předpokladem pro plné uspokojení základních potřeb, jako je zaměstnání, přístřeší, zdravotní služby, vzdělání a rekreace.“

Několik ze zákonů Vancouverské Deklarace zní:

Zákon 1: „Zlepšovat kvalitu života člověka, je prvním a nejdůležitějším cílem přístupu každého lidského sídla. Tyto přístupy musí umožnit rychlý a nepřetržitý pokrok ve kvalitě života všech lidí, začínaje s uspokojováním základních potřeb jídla, přístřešku, čisté vody, zaměstnání, zdraví, vzdělání, školení, sociální bezpečnosti, bez jakékoliv

diskriminace rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, ideologie, národního nebo sociálního původu a jiných, v rámci svobody, cti a sociální spravedlnosti.“

Zákon 6: „Stát uznává a zajišťuje právo na volný pohyb a právo každého občana vybrat si místo k usídlení v rámci území státu.“

Zákon 11: „Národy se musí vyhnout znečištění biosféry a oceánů a měly by se zapojit ve snaze skoncovat s nerozumným zneužíváním všech přírodních zdrojů, ať už obnovitelných, nebo neobnovitelných. Životní prostředí je společné dědictví člověka a jeho ochrana je zodpovědností celé mezinárodní komunity. Veškeré jednání národů a lidí by mělo být inspirováno hlubokým respektem ochrany přírodních zdrojů, na kterých závisí náš život.“

Zákon 15: „Nejvyšší prioritou by měla být věnována navrácení práv vyloučeným obyvatelům bez domova, kteří byli nuceni opustit své domovy v důsledku přírodní či člověkem zaviněnou katastrofou.“ (Egbe, 2012).

Tyhle principy nejsou jen nere realizované, ale i zneužívané jak nadnárodními ropnými společnostmi, tak samotnou vládou státu Nigérie (Egbe, 2012). Okafor (1985) tvrdí, že základní potřeby by se měly ztotožňovat s potřebami každé komunity, které se různí na základě jejich socio-kulturních požadavků. Pokud priority potřeb nejsou s komunitami konzultovány, vláda státu může vkládat peníze do projektů, které nejméně uspokojují potřeby jeho obyvatelstva (Okafor, 1985). Okafor (1985) zastává názor, že poskytnutí základních potřeb jako je voda, potrava a přístřeší, by mělo být zajištěno spolu s potřebou jistoty a bezpečí zahrnující zdravotní zařízení, vzdělání, zaměstnání a zapojení se do politického dění. Potřebou jistoty je jak pracovní úvazek, tak i finanční příjem a jsou nezbytné k poskytnutí základních potřeb a zároveň je třeba základních potřeb k poskytnutí potřeb dalších. Přínos těchto potřeb komunitám často doprovází rozepře mezi příjemci pomoci a vládou státu o to, kdo bude určovat pořadí poskytnutých potřeb a kontrolovat způsob a tempo jejich opatření (Okafor, 1985).

Selhání státu Nigérie ochránit lidská práva je porušování mezinárodního práva, nicméně nadnárodní společnosti jsou taktéž za újmu zodpovědné. Shell neustále tvrdila, že se o znečištění způsobené úniky ropy brzo postará. Toto tvrzení však společnost dlouho neuváděla v praxi (Amnesty International Report, 2011). Report *Environmentálního programu Organizace spojených národů* (dále jen UNEP) mluví o zpoždění v řešení ropných úniků, jako o pravidlu než o výjimce. Po hodnocení situace znečištění report dokládá, že Shell nedosáhla environmentálních standardů v souladu s Nigerijskou legislativou ani v souladu vlastních pravidel (UNEP Report, 2011). Podle Amnesty International, mohla společnost Shell první ropné katastrofě v roce 2008

předejít, kdyby následovala nigerijské národní právo a mezinárodní pravidla ropného průmyslu (Amnesty International Report, 2011).

4.2 Zákon o životním prostředí

Zákony o životním prostředí vycházejí ze skutečnosti, že člověk je neoddělitelnou součástí životního prostředí, respektují právo člověka přetvářet přírodu v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje a zdůrazňují povinnost zachování příznivého prostředí pro budoucí generace. Tato podkapitola zmiňuje zákony, základní směrnice ochrany životního prostředí a povinnosti právnických osob, včetně nadnárodních korporací.

Ropný průmysl v Nigérii je podřízen několika federálním zákonům, zahrnující *Zákon o ropovodech* (Oil pipeline Act, 1956), *Směrnice pro těžbu a produkci ropy* (The Petroleum drilling and production Regulations, 1969) nebo *Zákon o ropě* (The Petroleum Act, 1969), (Amnesty International Report, 2011).

Podle nigerijských předpisů je fungující firma povinna okamžitě zakročit a omezit množství ropy po jejím úniku. Firma by také měla vyčistit a napravit kontaminované území a navrátit ho do původního stavu (Amnesty International Report, 2011). *Agentura pro regulaci ropy v Nigérii* v roce 1981 vydala směrnice s cílem efektivně zamezit degradaci životního prostředí ropným průmyslem (Department of Petroleum Resources, 2014). Podle těchto směrnic (angl. *Environmental Guidelines and Standards for the Petroleum Industry in Nigeria*, dále jen EGASPIN) by mělo dojít k vyčištění uniklé ropy během 24 hodin a do následujících 60 dnů musí dojít k významné nápravě území. EGASPIN přesně stanovuje povinnosti ropných společností. Podle směrnic je nutné provádět prohlídku ropovodů každý měsíc, aby se zabránilo opotřebení a selhání ropného zařízení. Dále se vyžaduje, aby ropné společnosti redukovaly a zabránily znečištění. Společnosti jsou plně zodpovědné za kontrolu a vyčištění ropných úniků na jejich území výroby (Amnesty International Report, 2011).

Zatímco *Agentura pro regulaci ropy* dohlíží na činnost ropného průmyslu, *National oil spill detection and response agency* (dále jen NOSDRA) je agentura zodpovědná za legislativu životního prostředí v ropném sektoru. NOSDRA má na starost činnosti spojené s kontrolou a zpravodajstvím ropných úniků. Dále agentura hodnotí míru poškození životního prostředí, odhaduje dopad úniku a zvažuje potenciální dopady na lidské zdraví (Amnesty International Report, 2011).

Po úniku ropy je zodpovědná korporace povinna podat environmentální evaluaci znečištěného území expertům *Agentury pro regulaci ropy*. Pokud se únik vyskytne při vodních zdrojích, je třeba vyhloubit na pevnině ochranné jámy, které zabrání

kontaminaci podzemní vody. Korporace je dále povinna nahlásit výdaje spojené s čištěním uniklé ropy a nakonec firma znovu hodnotí stav životního prostředí a dopady úniku (Amnesty International Report, 2011).

5. NESPOKOJENOST A KONFLIKT V DELTĚ NIGERU

56 let komerční extrakce ropy přinesla komunitám delty Nigeru konflikt, zneužívání lidských práv a ochuzení nejen o vlastní půdu. Ohromné množství ropného bohatství ležící pod územím Nigérie vygenerovalo pro stát miliardy dolarů, a přesto většina obyvatel stále žije v chudobě. Možná proto, že 13 % národních ropných zisků připadne ropným regionům, je korupce vnímána jako velký problém Delty Nigeru a důvodem ekonomické stagnace (Asuni, 2009). K chudobě mnoha komunit přispělo právě znečištění životního prostředí, na kterém je většina lidí v Nigérii nejen ekonomicky závislá. (Amnesty International Report, 2011). Za své práva a území obyvatelé delty bojovali již od počátku těžby.

Ve 40. letech minulého století se společnost Shell a nigerijská vláda setkali s první vlnou odporu. Šlo o nigerijské národní hnutí, které oponovalo koloniální vládě a mnohým iniciativám, například nařízení o právech na nerostné suroviny (Steyn, 2009). Podle Colemana (1958), hnutí v čele s Nnamdi Azikiwe, vnímalo nařízení jako zmocnění se nigerijského nerostného bohatství spolu s jejich půdou Britskou vládou. Státem podporované ropné společnosti, Shell a D'Arcy, nebyly ochotné informovat místní komunity o aktivitách probíhajících na jejich území, hlavně proto, že vládní nařízení o nerostných surovinách nevyžadovalo po společnostech obdržet, od komunit a vlastníků půd, žádné povolení k těžbě. Jedinou ochranu pro místní obyvatelstvo, kterou nařízení obsahovalo, byla finanční kompenzace za potenciální destrukci komerční úrody těžebními aktivitami (Steyn, 2009).

5.1 Historie konfliktu Ogoni a Shell

Ropa rychle od jejího objevu dominovala nigerijské ekonomice, tudíž kontrola nad ropnými zdroji se stala klíčovou starostí všech vládnoucích forem. Post-koloniální vláda se zmocnila veškeré půdy potřebné k exploataci ropy a v 70. letech minulého století dále zvýšila svou autoritu nad ropným průmyslem skrze dekrety, které průmysl znárodnily. Jako jiné *ropné komunity*, ani Ogoni nikdy přímo neovládali ani část zisků z těžby. Nigerijská ústava původně zaručovala distribuci 50% výtěžku ropného průmyslu mezi těžební regiony. Během konfliktu Ogoni a Shell na začátku 90. let, 55% připadlo federální vládě, 32,5% vládě státu, 10% místní správě, 1% bylo věnováno na ochranu životního prostředí a nakonec 1,5% obdržely oblasti produkce ropy a minerálů (Boele et al., 2011). Těžba přímo ovlivnila nejen životní prostředí delty Nigeru ale také životy komunit samotných. Zatímco vláda bohatla, Ogoni tvrdí, že jejich region, oproti zbytku země, zaostával (Saro-Wiwa, 1995). Přijetí zodpovědnosti za dopady ropného průmyslu na životní prostředí a obyvatelstvo Nigérie, není však jen zodpovědností státu. Aktivisté

také směřují své požadavky nápravy znečištěného regionu k ropné společnosti, která je zodpovědná za tisíce úniků, neustále kontaminující půdu a vodní zdroje delty Nigeru (Naagbanton, 2014). Ogoni obvinili několikrát společnost Shell z devastování jejich území již od počátků těžební činnosti v roce 1958 (Boele et al., 2001). Podle Boele et al. (2001), ropná společnost si byla environmentálních problémů vědoma a byla odhodlána jim předejít, devastaci ale přiznat nechtěla.

Shell byla obviněna z několika konkrétních praktik nerespektující životní prostředí. Tyto praktiky zahrnovaly úniky ropy, spalování plynů, zabírání půdy a špatné odpadové hospodářství. Ogoni označili za jednu z příčin úniků zastaralé vybavení. Většina ropné infrastruktury v Ogonilandu byla postavena v 60. a 70. letech. Úniky ropy byly největším důvodem konfliktu mezi komunitou Ogoni a ropnou společností. Podle statistických údajů Shell, Ogoni byli jedni z aktivních sabotérů podílejících se na 69% všech úniků ropy na území komunity během let 1989 a 1994. Ogoni silně zpochybnili tvrzení Shell, ve kterém postrádali logiku, proč by zemědělci znečišťovali svou vlastní půdu (Boele et al., 2011).

Spolupráce ropných společností s nigerijskou vojenskou diktaturou v letech 1983 - 1998 byla, podle Boele et al. (2001), komunitou Ogoni silně kritizována. Ogoni vnímali, že toto partnerství jedná proti jejich zájmům, a proto Shell byla opět obviněna z vyhledávání a napomáhání ozbrojeným zásahům k potlačení demonstrací pořádaných komunitou (Boele et al., 2001). Nespokojenost a frustrace Ogoni dala vzniknout v 90. letech nenásilnému hnutí za přežití komunity Ogoni (angl. Movement for Survival of Ogoni People, dále jen MOSOP) mající za cíl ukončit degradaci životního prostředí a jejich sociální znevýhodněnost. MOSOP a Ogoni byli vedeni spisovatelem Kenem Saro-Wiwou, bývalým vládním zaměstnancem a environmentálním aktivistou (Nwabueze, 2010). V červenci 1992 Saro-Wiwa, mluvčí MOSOP, představil svůj první projev, který měl mezinárodní dosah, od té doby se problémem komunity zabývá řada mezinárodních humanitárních organizací (například Amnesty International nebo Human Rights Watch Africa). V prosinci 1992 MOSOP předložil, všem ropným společnostem sídlící v Nigérii, oznámení vyžadující peněžní odškodnění za škody způsobené těžbou ropy. Shell ani ostatní firmy na požadavek nereagovali, což vyvolalo vlnu protestů. Na základě zvyšujícího se tlaku, Shell v roce 1993 stáhla své aktivity z Ogonilandu (Boele et al., 2001).

Rostoucí mezinárodní povědomí o kauze Ogoni posilovalo i domácí tlak na Ogoni a MOSOP. Na konci roku 1993 došlo k několika útokům na komunitu se stovkami mrtvých. Ogoni vnímali napadení jako trest za postavení se nigerijské vojenské vládě a ropné společnosti Shell. Státní násilí proti Ogoni vyvrcholilo, když Ken Saro-Wiwa a osm dalších Ogoni aktivistů byli zadrženi, usvědčeni z vraždy čtyř konzervativních

provládních velitelů a odsouzení k trestu smrti. V listopadu roku 1995 byli uvěznění MOSOP aktivisté i s mluvčím Saro-Wiwou pověšeni nigerijskými úřady (Birnbaum, 1995). Po jejich popravě, Shell čelila celosvětovému odsouzení a kritice, na což odpověděla zorganizováním komunikační kampaně zahrnující série celostránkových reklam v předních novinách jako New York Times (O'Sullivan, 1995). Náhlé a nečekané úmrtí generála Abachy, nigerijského vojenského vládce, v roce 1998 přineslo zemi významné změny a většina politických vězňů spolu se zbylými Ogoni aktivisty byli propuštěni na svobodu (Boele et al., 2001).

5.2 Kriminální aktivita v deltě

Nigérie byla požehnána přírodními nalezišti ropy, která tvoří po desetiletí významnou oporu pro tamní ekonomiku. I přes výnosy logicky plynoucí z těžby, v roce 2010, 68% populace Nigérie žilo s méně než 1,25 americkým dolarem na den (MDG Indicators, 2015). Za tuto nerovnováhu je zodpovědných několik faktorů. Podle Adegbite (2013) mezi tyto faktory patří korupce, špatné hospodaření, krádeže státní ropy a jiné trestné a deviantní chování; úmyslné vylití ropy nebo poškození ropného potrubí vedoucí k degradaci životního prostředí a deforestace. Kriminalita v deltě je zároveň příčinou chudoby a nespokojenosti tamního obyvatelstva s neschopností vlády zajistit rozvoj ropným komunitám.

5.2.1 Krvavá ropa

Obchod s kradenou ropou neboli *krvavou ropou*, staví Nigérii do složité situace, přináší škody ekonomice státu a pohání dlouho trvající povstání v Deltě Nigeru. Krádež petroleje je čin známý pod označením *tankování*, termínem původně popisující proces plnění cisterny ropou (Asuni, 2009).

Na krádežích se podílí nejrůznější skupiny i jednotlivci, lidé uvnitř i vně vlády země, ropné společnosti, podnikatelé nebo vojenští úředníci (Ayanruoh, 2013). Chatham House, britský institut mezinárodních vztahů, předpokládá, že mezi země, kam ukradená ropa putuje, patří například Spojené Státy Americké, Brazílie, Čína, Singapur, Thajsko, Ukrajina a Řecko (Uwaezuoke, Ogunmade, 2013). Důvodů krádeže je několik, může se jednat o chudobu, nevědomost a neuvědomování si neekologických následků, chamtivost, nedostatek respektu k zákonu nebo národnímu ekonomickému přežití anebo zlý úmysl (Adegbite, 2013). Chatham House odhaduje ztráty ve výši až 3,65 miliard amerických dolarů; průměrně se jedná o 100 000 barelů ukradené ropy denně (Ayanruoh, 2013).

Pojmenování krvavá ropa bylo inspirováno kampaní *krvavých diamantů*, která informovala širokou veřejnost o problému pašování diamantů z afrických válečných zón a jejich úloze finanční podpory konfliktu. Prodej kradené ropy vytěžené v deltě Nigeru má na region stejně zhoubný vliv, jako měly diamanty na válku v Angole a Sierra Leone. Výnosy ropných krádeží jsou využívány ke koupi zbraní a munice, které udržují ozbrojené skupiny bojující proti federální vládě aktivní. Kriminální činnost těchto skupin má mezinárodní dosah. „Cokoliv odehrávající se dnes v deltě Nigeru je spojené s ropou, ta podporuje a umožňuje mezinárodní rozměr problému ilegálního tankování.“ řekl pro Mírový Institut Spojených států Amerických, Emmanuel Uduaghan, člen správní rady státu Delta (Asuni, 2009).

Tankování ropy se daří nejlépe během státních konfliktů v nestabilních politických podmínkách. Nigérie nabízí krádežím perfektní operační prostředí. Na nigerijském území se nachází okolo 350 etnických skupin, které se stejnoměrně hlásí ke křesťanství a islámu. Ve většině regionů Nigérie, etnická různorodost často vedla k bojům o zdroje ve formě půdy, ekonomických výhod nebo politické moci a přítomnost ropy pouze zvýšila napětí mezi komunitami. Navzdory rozporu mezi obyvateli delty, dochází k semknutí rozhořčených komunit nad neustálým znečišťováním a zanedbáním jejich území. Lidé v deltě nevěří, že vláda Nigérie má o ně jakýkoliv zájem. Federální vláda ignoruje deltu Nigeru od 90. let a rozvoj komunit nechává v rukou ropných společností (Asuni, 2009).

5.2.2 Hnutí za zrovnoprávnění delty Nigeru

Na přelomu století vznikly etnické dobrovolnické vojska, silně nesouhlasující s vládou nigerijského státu, která ropné firmy podporuje. Cílem těchto skupin bylo reprezentovat zájmy komunit zatížených těžbou ropy a jejich sociální práva. Pravděpodobně jedna z nejlépe organizovaných a násilných skupin odporu, která vznikla v roce 2006, bylo hnutí za zrovnoprávnění delty řeky Niger (angl. Movement for the Emancipation of the Niger Delta, dále jen MEND). Dobře trénovaná a vybavená skupina zahrnovala kolísající počet členů, 5 000 až 10 000, kteří byli zapojeni do ropného tankování (Asuni, 2009).

V roce 2005 vláda Nigérie a ropné společnosti operující v deltě diskutovaly o problémech, které dopomohly vzniku prostředí umožňující ropné krádeže. Mezi ně patří vysoké množství nezaměstnaných mladých lidí v státech delty, zkorumpované zákonodárné orgány, přítomnost zavedeného mezinárodního trhu s kradenou ropou a ozbrojených etnických vojenských skupin, které dobře znají hustou síť vodních toků dovolující přístup k nechráněným ropovodům (Asuni, 2009).

Organizace opakovaně vyhrožovala, že napadne ropné zařízení a znemožní těžbu i vývoz ropy ze země, za což získala mezinárodní pozornost (IRIN, 2006). Koncem roku 2007, 700 000 barelů ropy bylo denně odstraněno z důvodů rostoucí politické nestability a povstaleckých útoků (Watts, 2007).

Podle Reportu Odborné Komise delty Nigeru, publikovaného v roce 2008, Nigerijská vláda ztratila 23,7 miliard amerických dolarů z ropného příjmu v důsledku útoků hnutí MEND. Na tuto situaci zareagovala vláda udělením milosti s cílem stabilizovat, sjednotit a udržet bezpečnostní podmínky v deltě řeky Niger, jako nepostradatelného prvku pro ekonomický rozvoj regionu. Milost byla udělena prezidentem Yar'Adua v červenci 2009, všem aktivistům, kteří odevzdali své zbraně během 60 dnů a byli tak zbaveni obžalování za trestné činy spáchané v ropném průmyslu. Na oplátku se vláda zavázala k zpětnému začlenění vojáků do civilní společnosti se snahou potlačit jejich víru v násilí (Maiangwa a Agbiboa, 2013). Přes 15 000 bývalých aktivistů složilo zbraně a přijalo milost, za což obdrželi měsíční podporu ve výši 410 dolarů. Vojenské skupiny jako MEND však byly k milosti podezřívavé, protože dohoda nevěnovala pozornost především hlavnímu podnětu, který dal vzniknout těmto problémům (Onuoha, 2011). I Maiangwa a Agbiboa (2013) dohodu milosti nazvali dočasným lékem pro táhnoucí se konflikt v deltě Nigeru. Obzvláště vyplácení bývalých aktivistů vidí autoři jako selhání státu vyřešit jádro problému, například korupci nebo environmentální degradaci způsobenou nadnárodními ropnými společnostmi. Kompenzační gesta pouze krmí institucionalizovanou korupci, chamtivost a falešný pocit přiměřit, který v Nigérii nakrátko panoval.

Navzdory programu milosti, dochází v deltě Nigeru k únosům a bombovým útokům zločineckých skupin na ropné zařízení (HRW, 2011). V roce 2012, ve městě Arepo, byla spatřena mládež demolující ropovod. Přes 30 lidí zemřelo v požáru, který vypukl v důsledku odčerpávání ropy z ropovodu. V roce 2013 došlo k dalším explozím způsobených vandalismem, únosům Nigerijců i cizinců a krádežím ropných tankerů a přepravních lodí ozbrojenými lupiči (Ayanruoh, 2013).

5.3 Spravedlnost pro komunity

5000 Ogoni aktivistů v roce 2013 zablokovalo silniční uzel u čtvrti Akpajo města Port Harcourt, který spojuje Ogoniland s ropným centrem a pomocí cisteren a vlastních těl se snažili uvést rušný uzel do klidu. Petrochemická infrastruktura, dvě ropné rafinérie a námořní přístav byly donuceny zastavit provoz (Naagbantou, 2014).

Protest zmobilizovalo hnutí MOSOP proti vládě Nigérie, která odmítá reagovat na podmínky rozvoje ropné komunity. Od popravy Kena Saro-Wiwy, prvního mluvčího

hnutí MOSOP, uběhlo 20 let a aktivisté plánovali využít tento ústřední moment k získání spravedlnosti pro obyvatele Ogonilandu. Příčinou náhlého aktivismu byla dohoda z roku 2010, ve které nigerijská vláda požádala Program životního prostředí Organizace spojených národů (angl. United Nations Environmental Programme, dále jen UNEP) o nezávislé hodnocení ropou znečištěného prostředí Ogoni po dvou významných únicích ropy v roce 2008 a 2009. Report vyšel o rok později a detailně popisoval míru kontaminace na celém území. Podle Reportu UNEP (2011) je komunita Ogoni denně vystavována uhlovodíkům z několika ropných zařízení. Znečištění vzduchu spojené s produkcí ropy je velmi rozšířené a narušuje kvalitu života téměř miliónu lidí. Uniklá ropa zdevastovala zemědělskou půdu a kontaminovala pitné vodní zdroje. „V jedné vesnici dokonce hodnoty benzenu v pitné vodě 900krát překračovaly mezinárodní limity“ (Amnesty International, 2015 a). Po padesáti letech ropného znečišťování, UNEP vyzval vládu Nigérie k světově nejdéle trvajícimu a rozsáhlému vyčištění území (Naagbantón, 2014).

15 000 členů komunit delty zastupovala v roce 2014 londýnská právnícká firma Leigh Day v soudním řízení proti společnosti Shell. Společnost navrhla komunitě odškodné ve výši 51 milionů amerických dolarů, což nazvali právníci komunity za urážející sumu. Ani zdaleka by tato částka nepokryla, co všechno komunita ztratila. Obyvatelé delty doufali, že soudní proces bude rozhodujícím momentem v tragickém příběhu ropy v Nigérii (Naagbantón, 2014) a po šesti letech se obyvatelé delty Nigeru dočkali spravedlnosti. V lednu 2015 Amnesty International zveřejnila zprávu o výsledcích soudního řízení. Shell zaplatila 83 miliónů amerických dolarů, 23 600 získá několik jedinců a 30 miliónů dolarů obdrží místní komunita. „Kompenzace je prvním krokem ke spravedlnosti pro obyvatele delty Nigeru. K plnému vyrovnání však dojde až tehdy, kdy Shell důkladně vyčistí těžce znečištěné potoky a bažiny tak, aby rybáři a zemědělci mohli obnovit svá živobytí a znovu vystavět svá obydlí,“ řekl pro Amnesty International (2015 b) Styvn Obodoekwe, ředitel programu Centra pro životní prostředí, lidská práva a rozvoj (CEHRD).

6. TRANSFORMACE ROZVOJOVÉ POLITIKY SHELL

Ropným společností a jejím pobočkám ve světě, byly několikrát prezentovány požadavky komunit, související s neefektivními plány pro rozvoj komunit, eliminováním zastaralých a života ohrožujících výrobních zařízení nebo odklizením ropného znečištění, na základě kterých Shell několikrát transformovala svou rozvojovou politiku (Egbe, 2012). Shell se od roku 1960 podrobila třem hlavním formám sociální zodpovědnosti, s každým novým přístupem se vždy snažila o lepší rozvoj nigerijských komunit (Ite, 2007). Problémem delty stále zůstávají neefektivní reformy ropné společnosti, které zatím nevedly k významné transformaci kvality lidských životů v deltě řeky Niger (Maiangwa a Agbiboa, 2013).

6.1 Historie sociální zodpovědnosti Shell

Prvním přístupem společnosti k rozvoji byla *podpora komunity* (angl. The Community Assistance). Během let 1960 až 1997 Shell kladla důraz na firemní dobročinnost, zajišťováním zdravotních středisek, pitné vody a budováním infrastruktury v blízkosti výrobních zařízení. Podle Ite (2007) se společnost věnovala pouze tomu, co považovala za nezbytné pro komunity, místo cíleného plánu bojujícího proti chudobě. Komunity samotné nevnímaly rozvojovou infrastrukturu jako pomoc, ale jako formu nájemného za využívání půdy a přírodních zdrojů ropnou společností. Tento přístup realizovaný Shell byl typickým top-down přístupem k rozvoji a důsledkem něho, se komunity staly pasivním příjemcem pomoci (Ite, 2007). Tradiční top-down přístup na rozdíl od bottom-up přístupu, nezahrnuje přímo účastníky ovlivněné problémem, který se snaží přístup zmírnit (Koontz a Newig, 2014). Top-down přístup k rozvoji byl označen jako jeden z nejméně efektivních přístupů ke zmírnění chudoby, obzvláště po třiceti rozvojových projektech implementovaných v Nigérii během posledních 20 let jen s minimálním úspěchem (Ite, 2007).

V roce 1996 Shell zavedla projekt s názvem *mění se naděje společnosti* a podrobně monitorovala pohled všech účastníků situace. Podle tohoto průzkumu společnost zjistila, že ekonomický přínos společnosti, technologické vyspělost a kvalita produktů jsou známi, ale pozornost lidským právům nebo životnímu prostředí je ohodnocena širokou veřejností velmi slabě. Rok po popravě Saro-Wiwy a jeho osmi kolegů, společnost Shell vedla sérii dialogů s několika účastníky na problému v Deltě řeky Niger a slíbila začátek opravdových změn a rozvoje komunit. Shell také pravidelně komunikovala s organizacemi věnující se lidským právům, například Amnesty International nebo Pax Christi. V roce 1998 Shell vydala svou první zprávu hodnotící plnění sociálních a environmentálních změn s názvem *Zisky nebo zásady - Musíme mít*

na výběr?, ve kterém uvedla, že případ mluvčího hnutí MOSOP, Ken Saro-Wiwy, byl pro společnost rozhodující moment (Boele et al., 2001).

V roce 1997 se Shell v Nigérii odchýlila k přístupu *rozvoj komunity* (angl. The Community Development), ve kterém kladla důraz na posílení role komunity v procesu rozvoje. Cílem bylo zbavit se závislosti komunit na Shell, jako jediného aktéra schopného realizovat socio-ekonomický rozvoj. Přístup zahrnoval sociální kapitál několika komunit delty Nigeru a jejich tradice, dovednosti a adaptační schopnosti, což umožnilo lepší spolupráci komunit a ropné společnosti. Plány pro rozvoj komunit byly navrženy tak, aby vyřešily nejnaléhavější ekonomické, environmentální a sociální problémy a poskytly souhrnný rozvojový program pokrývající všechny sektory; například zdraví nebo nerovnost pohlaví. Tyto plány byly oproti prvnímu přístupu úspěšnější a to hlavně díky využití bottom-up přístupu k rozvoji. Přesto společnost shledala dosažení všech cílů obtížné. Důraz spíše na množství rozvojových projektů než na jejich udržitelnost, byl dalším důvodem ke změně firemního přístupu (Ite, 2007).

Mezinárodní organizace Human Rights Watch zkoumala dopad nadnárodních ropných společností, včetně Royal Dutch Shell, na rozvoj v deltě Nigeru. Organizace společnost Shell kritizovala za neschopnost realizovat sociální a environmentální zodpovědnost. Ropná společnost prý spravovala několik neefektivních a neúspěšných projektů zahrnující vodní systém, který nefunguje, zdravotní centra, která nikdy nebyly otevřené nebo školy, ve kterých se nikdy neučilo (HRW, 1999).

Jedna z prvotních stížností komunity Ogoni byla proti spalování zemního plynu v jámách umístěných blízko vesnic. Na to reagovala Shell vybudováním továrny vyrábějící zkapalněný zemní plyn a do roku 2008 slíbila snížit množství hořícího plynu (Boele et al., 2001). Gas Flaring Report (2013) publikovaný společností Shell, komentující aktuální množství spáleného plynu, dokládá, že mezi léty 2003 a 2012, se společnosti povedlo snížit množství spáleného plynu o 75% (Shell Gas Flaring Report, 2013). Do konce dvacátého prvního století se Shell zavázala i zmodernizovat veškerou výrobní infrastrukturu, vyčistit území kontaminované vylitou ropou a zajistit bezpečnost všech výrobních zařízení. Již v roce 1998 MOSOP prohlásil, že společnost nevynaložila jediný krok k uskutečnění svých slibů (Boele et al., 2001). Důkazem zanedbání závazků byly úniky ropy z dlouho nekontrolovaných ropovodů v roce 2008 a 2009.

Třetím přístupem byl *udržitelný rozvoj komunity* (angl. The Sustainable Community Development) adoptovaný firmou v roce 2004. Tento přístup zahrnuje všechny aktivity, úsilí a výdaje věnované podpoře vlastního socio-ekonomického pokroku komunit a udržitelné kvalitě života v komunitách delty Nigeru. Přístup klade důraz na spolupráci Shell a různých účastníků programu včetně zaujatých aktérů; nigerijských národních agentur nebo mezinárodních organizací (Světová Banka, USAID

nebo Mezinárodní Institut Tropického Zemědělství), (Ite, 2007). Spolu s USAID Shell spolupracovala na tříletém programu prevence proti malárii a se Světovou Bankou založila iniciativu pro zaměstnanost mladých lidí (Christian Aid, 2004). Cílem je podpořit názor, že by Shell neměla přebírat zodpovědnost vlády za primární rozvoj státu a jeho obyvatel. Nigerijská vláda za posledních 40 let obdržela ropné nájemné ve výši 230 miliard amerických dolarů. Pouze malé množství nigerijských ropných zisků, byla využita k poskytnutí základních sociálních služeb a rozvojové infrastruktury komunitám v deltě Nigeru (Ite, 2007).

Navzdory změnám ve strategiích a přístupech k rozvoji, Shell je stále jeden z důvodů neudržitelného rozvoje komunity delty řeky Niger (Ite, 2007). Podle Christian Aid (2004) je hlavním problémem to, že firma není zvyklá komunitám pomáhat, pouze vyplácí svůj vstup na jejich půdu. Na druhou stranu, statistiky Shell Petroleum Development Corporation tvrdí, že se společnost stále snaží zlepšovat své výrobní zařízení, jehož zanedbaná údržba by mohla být hrozbou pro životní prostředí i obyvatele delty. Zdokonalení infrastruktury vedlo ke snížení množství ropných úniků. Podle Shell Sustainable Report (2013) bylo zrekonstruováno 770 km ropného potrubí. Firma také uskutečňuje potřebné kroky k vyčištění ropných úniků, ze 167 kontaminovaných oblastí vyžadující rehabilitaci, Shell vyčistila 85% koncem roku 2013 (Shell Sustainable Report, 2013).

7. POTENCIÁLNÍ ŘEŠENÍ KRIZE V NIGÉRII

Existuje dnes společné vnímání posunu k udržitelnému rozvoji jako proces, který vyžaduje efektivní řešení sociálních a environmentálních otázek v rámci průmyslu, vlády a civilní společnosti. Royal Dutch Shell v Nigérii přijala nabídku partnerství s několika organizacemi, jako preferovaného modelu svých rozvojových aktivit a projektů, nicméně, je rovněž zřejmé, že se firmě příliš nedaří převést udržitelné rozvojové přístupy do konkrétních činů. Ite (2007) se domnívá, že důvodem pomalého rozvoje v Nigérii je vnitřní firemní kultura a vnější omezení zahrnující vztahy mezi firmou a komunitou, korupci, transparentnost a správu (Ite, 2007).

Maiangwa a Agbiboa (2013) vidí řešení krize v deltě Nigeru, obrácením se na mezinárodní organizace a společenství věnující se lidským právům, jako je Organizace Spojených Národů. Ta by měla, v rámci své kampaně pro udržitelnost životního prostředí a práva domorodých a utlačovaných menšin, adoptovat mezinárodní environmentální právo, které zaváže nadnárodní korporace ke globálně uznávaným standardům chování a vedení podniku v hostitelských zemích, především těch rozvojových (Maiangwa a Agbiboa, 2013).

Nigérie by měla minimalizovat ekonomické a sociální nedostatky obyvatel, které jsou příčinou nespokojenosti, násilí a kriminální aktivity v deltě a jsou schopné odradit nebo ohrozit zájem nadnárodních korporací investovat státu. Nigerijská vláda se již několikrát, během posledních 20 let, pokusila proti ropným krádežím zakročit. Vláda naléhala na státy, které kradenou ropu přijímají, aby s pašeráky přerušily obchodní styky. V roce 2003 Nigérie varovala Pobřeží Slonoviny a správě státu v Yamoussokru nabídla legální dodávky ropy ze státem vlastních rafinérií (Bakare, 2010). Řešení krize může pramenit z upřímného zájmu vlády Nigérie věnovat se ekonomickým, sociálním a politickým problému delty. Obchod s kradenou ropou je čistě kriminální podnikání, ale je třeba, aby si nigerijská vláda uvědomila, že zanedbání delty Nigeru jen nelegální činnosti prospívá. Delta zůstává nerozvinutá, její obyvatelé zápasí s destrukcí životního prostředí a jejich tradičního živobytí, a proto je pravděpodobné, že komunity vojenské hnutí, bojující za práva lidu, podpoří. Asuni (2009) dále jako řešení problému krádeží navrhuje poskytnutí příležitosti získání legitimního zaměstnání, zadržení a obžalování těch, kteří jsou za ropné tankování zodpovědní. V neposlední řadě navrhuje, aby stát zpřísnil pobřežní kontrolu a přesvědčil ostatní státy, aby zakročily proti krvavé ropě. Několik mezinárodních partnerů se již snažilo Nigérii pomoci v řešení ropných krádeží a nestability regionu delty Nigeru, bohužel s nevelkým úspěchem. Možná právě proto, že problém delty je příliš komplikovaný a zahrnuje několik aktérů (Asuni, 2009).

ZÁVĚR

Nadnárodní korporace a jejich operace na světovém trhu mají velký podíl na procesu globalizace. Jejich pobočky v zahraničí zakládají prostřednictvím přímých zahraničních investic, buď pohlcením existující firmy, nebo spojením dvou firem v hostitelské zemi. Nejvhodnější podmínky pro podnikání nabízí země s ekonomickou a politickou stabilitou, levnou pracovní silou a dostupností domácího i zahraničního trhu. Aktivní mezinárodní obchod s sebou přináší potřebné znalosti, technologie a pracovní příležitosti ale také mnoho negativních dopadů na hostitelskou zemi. Filiálky bohužel potlačují jakoukoliv domácí konkurenci a způsobují nerovnoměrné rozvrstvení obyvatelstva v důsledku pracovní migrace. Sociální i ekonomická práva jsou občanům zajištěny skrze koncept zvaný „sociální zodpovědnost korporací“. Koncept pokrývá oblasti korupce, spravedlivých platů, ochrany spotřebitelů anebo problémy životního prostředí. Korporace se stávají zodpovědnými nejen pod tlakem mezinárodních humanitárních organizací ale i z důvodů udržení si dobré reputace.

Royal Dutch Shell, energetická a petrochemická společnost původem z Nizozemska, která patří mezi čtyři přední světové ropné producenty, začala v Nigérii těžit ropu v roce 1937. Již od počátku těžby měla významný dopad na tamní životní prostředí. Ropná společnost byla několikrát obviněna za její nedbalé praktiky produkce, které vedly k únikům ropy a degradaci křehkého ekosystému delty řeky Niger. Měnící se krajina měla za následek zánik forem obživy tradičních komunit rybářů a zemědělců a donutila mnoho lidí opustit jejich domovy a vybudovat slumy u budov ropných podniků nebo se zapojit do komerční sexuální činnosti. Prostituce je dnes z mála dostupných ale často vyhledávaných způsobů obživy, a spolu s nedostatkem zdravotnických zařízení v regionu vyzdvihla hodnoty HIV/AIDS nakažených.

Zisky ropy generují pro stát několik miliard amerických dolarů ročně, a přesto žije většina obyvatel Nigérie v chudobě. Lidská práva jsou obyvatelům Nigérie garantovány nejméně ve dvou dokumentech, nigerijské ústavě a Africké Chartě lidských práv a práv národů. Na základě těchto úmluv práce dokládá, že ropná společnost a tudíž i nigerijská vláda tyto práva porušuje. Jedná se například o práva vlastnit majetek, právo na vzdělání a ekonomický rozvoj. Životní prostředí v Nigérii je taktéž chráněno několika zákony spadající do ropného průmyslu. Například směrnice EGASPIN vydané Agenturou pro regulaci ropy v Nigérii vyžadují, aby se ropné společnosti postarali o znečištění způsobené na jejich půdě. Data poskytnuté reportem Environmentálního programu OSN dokazují, že ropná společnost Shell je k vyčištění území po únicích ropy velmi zdráhavá.

Nespokojenost obyvatel delty s lhostejnou správou státu vůči nedbalým praktikám ropné společnosti, měla za následek vlny protestů, vznik vojenských skupin a

kriminální činnosti. Rebelové se podílejí na úmyslném poškozování ropných zařízení, sabotáží těžby a obchodu s kradenou neboli krvavou ropou. Finanční zisky z krádeží jsou totiž využívány ke koupi zbraní a munice, které krmí přetrvávající konflikt v deltě Nigeru. Jednou z komunit, která proti Shell a vládě Nigérie veřejně vystupovala byla komunita Ogoni, jejíž členové vnímali, že spolupráce ropné společnosti s tehdejší nigerijskou vojenskou diktaturou jedná proti zájmům ropných komunit. Jejich poklidné demonstrace byly potlačeny, několik členů vyvražděno a lídr hnutí Ogoni popraven. Několik komunit delty vešlo do soudního řízení se Shell a po šesti letech se dočkali spravedlivé kompenzace za veškeré materiální ztráty způsobené ropnou společností.

Shell se několikrát snažila o reformu své rozvojové politiky a principů své sociální (ne)zodpovědnosti. Jak analýza ukázala, z velké části šlo jen o plané řeči, které měly odvrátit neustálou kritiku společnosti širokou veřejností. Svým slibům před vydáním evaluačního reportu UNEP, odklidit znečištění a opravit zastaralé vybavení firma dostála, jak práce dokazuje, jen s minimálním úspěchem. Podle informací samotné firmy, které jsou zatím jediným dostupným zdrojem aktuální situace v deltě, od roku 2004 společnost spolupracuje s několika mezinárodními organizacemi, podporuje vlastní socio-ekonomický rozvoj komunit a v posledních letech se jí daří rekonstruovat ropnou infrastrukturu a rehabilitovat znečištěné oblasti.

Ropná společnost není ale jediná, která se na příčině problému podílí. Korupce a ignorace právního řádu nigerijskými úřady jsou hlavními důvody, proč Nigérie není prosperující a sociálně spravedlivý stát, ačkoliv má k tomu předpoklady. Vždyť kdyby vláda Nigérie dohlížela na dodržování všech práv a zákonů, nepotýkali by se teď obyvatelé delty Nigeru s chudobou. Prvotní počínání firmy Royal Dutch Shell je jednoznačně příkladem negativního dopadu nadnárodních korporací na rozvojové země, avšak poučení z těchto chyb může dát vzniknout ucelenému právnímu řádu, který bude v budoucnu ochraňovat práva lidí před dalším zneužitím jiných nadnárodních korporací.

SEZNAM LITERATURY

- Adegbite, I. 2013. Climate change, perennial crude oil theft and the quest for sustainable development in Nigeria. *OIDA International Journal of Sustainable Development*. 6(12)
- Amao, O. 2008. Corporate social responsibility, multinational corporations and the law in Nigeria: Controlling multinationals in host States. *Journal of African Law*. 52(1), 89-113
- Argo, J. 2001. *Unhealthy Effects of Upstream Oil and Gas Flaring*. Save Our Seas and Shores, Nova Scotia.
- Bakare, A. 2010. Multinational direct investment and economic growth in Nigeria: An empirical study. *International Business Management*. 4(3), 171-176
- Bies, R., Bartunek, J., Fort, T., Zald, M. 2007. Corporations as social change agents: individual, interpersonal, institutional and environmental dynamics. *Academy of Management Review*. 32(3), 788-793
- Birnbaum, M. 1995. *Nigeria: Fundamental Rights Denied: Report of the Trial of Ken Saro-Wiwa and Others*. Article 19, London.
- Blažek, J., Uhlíř, D. 2002. *Teorie regionálního rozvoje*. Praha: Karolinum. 63-176
- Boele, R., Fabig, H., Wheeler, D. 2001. Shell, Nigeria and the Ogoni. A Study in Unsustainable Development: I. The story of Shell, Nigeria and the Ogoni people - Environment, economy, relationships. *Sustainable Development*. 9(2), 74-86
- Coleman, J. 1971. *Nigeria: Background to Nationalism*. Berkeley, CA: University of California Press, s. 282
- Daniel-Kalio, L., Braide, S. 2006. Effects of Gas Flaring on Plants in Tropical Fresh Water Swamp Forest in Nigeria. *Ghana Journal of Science*. 46, 3-11
- Egbe, O. 2012. Oil Multinational Corporations (MNCs) and Dislocations in Oil Fence-line Communities in the Niger Delta, Nigeria. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*. 4(3), 594-618
- Fagbami, A., Udo, E., Odu, C. 1988. Vegetation damage in an oil field in the Niger Delta of Nigeria. *Journal of Tropical Ecology*. 4(1), 61-75
- Faleyimu, B. 2000. Facilitators of Sexual Networking in Oil Locations in Nigeria: Implication for Women in the shadow of AIDS. *International Conference on AIDS*. 13

- Flammer, C. 2013. Corporate Social Responsibility and Shareholder reaction: The Environmental awareness of investors. *Academy of Management Journal*. 56(3), 758-781
- Freeman, R. 1984. *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman.
- Friedman, M. 1962. *Capitalism and freedom*. Chicago: University of Chicago Press.
- Frynas, J. 2005. The false developmental promise of corporate social responsibility: evidence from multinational oil companies. *International Affairs*. 81(3), 581-598
- Ghertman, M. 1996. *Nadnárodní společnosti*. Praha: HZ Praha s.r.o., s. 6
- Gobo, A. 2009. Health Impact of Gas Flares on Igwuruta/Umuechem Communities. *Journal of Applied Science and Environment Management*. 13(3), 27-33
- Ite, U. 2007. Changing times and strategies: Shell's contribution to sustainable community development in the Niger Delta, Nigeria. *Sustainable Development*. 15(1), 1-14
- Jin, Z., Mi-hua, S. a Hong, D. 2014. Degradation of Oil Pollution in Seawater by Bipolar Electro-Fenton Process. *Polish Journal of Environmental Studies*. 23(3), 933-941
- Johnson, D. et al. 1997. Meanings of Environmental Terms. *Journal of Environmental Quality*. 26(3), 581-589
- Koontz, T., Newig, J. 2014. From Planning to Implementation: Top-Down and Bottom-Up Approaches for Collaborative Watershed Management. *Policy Studies Journal*. 42(3), 416-442
- Maiangwa, B., Agbibo, D. 2013. Oil Multinational Corporations, Environmental Irresponsibility and Turbulent Peace in the Niger Delta. *Africa Spectrum*. 2(1), 71-83
- Matten D., Crane, A. 2005. Corporate citizenship: toward an extended theoretical conceptualization. *Academy of Management Review*. 30(1), 166-179
- McWilliams A., Siegel, D., Wright, P. 2006. Corporate Social Responsibility: Strategic Implications. *Journal of Management Studies*. 43(1), 1-18
- Naagbanton, P. 2014. The spirit of Saro-Wiwa rises. *New Internationalist*. (477), 22-24
- Nwabueze, U. 2010. Social Responsibility in the corporate world: Shell's contribution to sustainable community development in the Niger Delta, Nigeria. *Journal of Global Intelligence and Policy*. 3(3), 30-34
- Ohimain, E.I., Gbolagade, J., Abah, S.O. 2008. Variations in heavy metal concentrations following the dredging of an oil well access canal in the Niger Delta. *Advances in Biological Research*. 2(5), 97-103

- Okafor, F. 1985. Basic needs in rural Nigeria. *Social Indicators Research*. 17(1), 115-125
- Onuoha, G. 2011. Energy and Security in the Gulf of Guinea: A Nigerian Perspective. *South African Journal of International Affairs*. 16(2), 245-264
- O'Sullivan, T. 1995. Shell needs more than slick solution. *Marketing week*. 24(11), 22-23
- Porter, M. 1991. America's Green Strategy. *Scientific American*. 264(4),
- Saro-Wiwa, K. 1995. *A month and a Day - a Detention Diary*. Penguin.
- Scherer A., Palazzo G. 2007. Toward a political conception of corporate responsibility - business and society seen from a Habermasian perspective. *Academy of Management Review*. 32(4), 1096-1120
- Sikka, P. 2011. Accounting for human rights: The challenge of globalization and foreign investment agreements. *Critical Perspectives on Accounting*. 22(8), 811-827
- Steyn, P. 2009. Oil Exploration in Colonial Nigeria 1903-1958. *Journal of Imperial & Commonwealth History*. 37(2), 249-274
- Stewart, P., Siemiatycki, J., Gertin, M., Nadon, L., Dewar, R. 1988. Association between several sites of cancer and ten types of exhaust and combustion products. *Scand. J. Work Environment and Health*. 14(2), 79-90
- Todaro, M., Smith, S. 2012. *Economic Development*. 11th Edition. Pearson Westford. s. 685-693
- UNCTAD. 2014. Investing in the SDGs: An Action Plan. *World investment report 2014*. United Nations Conference on Trade and Development. s. 13-14
- UNDP. 2006. *Niger Delta Human Development Report*. United Nations Development Programme.
- UNEP Report. 2011. Ogoniland Oil Assessment Reveals Extent of Environmental Contamination and Threats to Human Health. United Nations Environmental Programme Nigeria. s. 34-151
- UN Habitat. 2003. The Challenge of Slums: *Global Report on Human Settlements*. United Nations Human Settlements Programme.
- UN Habitat. 1976. *The Vancouver Declaration on Human Settlements*. United Nations Conference on Human Settlements Programme.
- Utting, P. 2000. Business Responsibility for Sustainable development. *United Research Institute for Social Development*. (2)
- Watts, M. 2007. Petrol-Insurgency or Criminal Syndicate? Conflict and Violence in the Niger Delta. *Review of African Political Economy*. 34(114), 637-660

Internetové zdroje

- ACHPR. 2015. *African Commission on Human and Peoples' Rights*. Dostupné z: <http://www.achpr.org/instruments/achpr/#a14> [cit. 2015-03-16]
- Amnesty International Report. 2009. Petroleum, Pollution and Poverty in the Niger Delta. *Amnesty International Report*. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/AFR44/017/2009/en/> [cit. 2015-02-25]
- Amnesty International Report. 2011. The True Tragedy, Delays and failures in tackling oil spills in the Niger delta. *Amnesty International Report*. Dostupné z: <http://www.amnestyusa.org/research/reports/the-true-tragedy-delays-and-failures-in-tackling-oil-spills-in-the-niger-delta> [cit. 2015-02-25]
- Amnesty International. 2015 a. Historický verdikt: studie OSN potvrdila provinění firmy Shell v deltě Nigeru. *Amnesty International*. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/z642/historicky-verdikt-studie-osn-potvrdila-provineni-firmy-shell-v-delte-nigeru> [cit. 2015-03-10]
- Amnesty International. 2015 b. Nigérie: Dlouho očekávané vítězství. *Amnesty International*. Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/z946/nigerie-dlouho-ocekavane-vitezstvi> [cit. 2015-03-10]
- Asuni, J. 2009. Blood Oil in the Niger Delta: Special Report 229. *United State Institute of Peace*. Dostupné z: <http://www.usip.org/publications/blood-oil-in-the-niger-delta> [cit. 2015-04-10]
- Ayanruoh, F. 2013. Nigeria-Cold facts of Crude oil Theft. *Vanguard*. Dostupné z: <http://www.vanguardngr.com/2013/10/nigeria-cold-facts-crude-oil-theft/> [cit. 2015-02-25]
- BBC. 2011. Nigeria: A nation divided. *BBC News Africa*. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12893448> [cit. 2015-03-17]
- CDA. 2003. Corporate Engagement Project: Exit Strategies. *Collaborative for Development Action*. Dostupné z: http://www.cdacollaborative.org/publications/search/?q=exit+strategies&ds_st_all=on#.VPwrk-HUluE [cit. 2015-02-25]
- Corporate Watch. 2006. Corporate Social Responsibility. *Corporate Watch Report*. Dostupné z: <http://www.corporatewatch.org/publications/2006/whats-wrong-corporate-social-responsibility> [cit. 2015-03-22]

- Department of Petroleum Resources. 2014. EGASPIN. *Department of Petroleum Resources*. Dostupné z: <https://dpr.gov.ng/index/dpr-operations/safety-environment/egaspin/> [cit. 2015-03-22]
- HRW. 1999. The Price of Oil: Corporate Responsibility and Human Rights Violation in Nigeria's Oil Producing Communities. *Human Rights Watch Report*. Dostupné z: <http://www.hrw.org/reports/1999/nigeria/> [cit. 2015-04-10]
- HRW. 2011. Nigeria: President Should Make Rights a Priority. *Human Rights Watch*. Dostupné z: <http://www.hrw.org/news/2011/05/28/nigeria-president-should-make-rights-priority> [cit. 2015-03-17]
- Christian Aid. 2004. Behind the Mask: The Real Face of Corporate Social Responsibility. *Christian Aid, London*. Dostupné z: https://www.st-andrews.ac.uk/media/csear/app2practice-docs/CSEAR_behind-the-mask.pdf [cit. 2015-03-17]
- Christian Aid. 2008. Death and Taxes: The true toll of tax dodging. *Christian Aid Report, London*. Dostupné z: <http://www.christianaid.org.uk/pressoffice/pressreleases/may2008/deathandtaxes.asp> [cit. 2015-03-17]
- IRIN. 2006. Nigeria: Militants threaten to cripple oil exports if demands not met. *IRIN*. Dostupné z: <http://www.irinnews.org/report/57837/nigeria-militants-threaten-to-cripple-oil-exports-if-demands-not-met> [cit. 2015-03-17]
- ITOPF. 2015. Environmental Effects. *International Tanker Owners Pollution Federation*. Dostupné z: <http://www.itopf.com/knowledge-resources/documents-guides/environmental-effects/> [cit. 2015-03-27]
- Lněnička, L. 2011. Globalizace a její geografický rozměr. Vybrané texty z politické geografie. *Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita*. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/ps11/polgeo/web/pages/globalizace.html> [cit. 2015-02-04]
- May, J. 2004. Refinery Flaring in the Neighbourhood: Routine flaring in the San Francisco Bay, the need for new regulation and better environmental law enforcement and the community campaign to get there. *Communities for better Environment Report*. Communities for a Better Environment. Dostupné z: <http://www.cbecal.org/wp-content/uploads/2012/05/Refinery-Flaring-in-the-Neighborhood.pdf> [cit. 2015-04-10]
- MDG Indicators. 2015. Proportion of population below \$1.25. *Millennium Development Goals Indicators*. Dostupné z: <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/SeriesDetail.aspx?srid=580> [cit. 2015-02-25]

NACA Report. 2014. Global AIDS Response: *Country Progress Report*. National Agency for the Control of AIDS. Dostupné z: http://www.unaids.org/sites/default/files/country/documents/NGA_narrative_report_2014.pdf [cit. 2015-04-10]

OPEC Report. 2014. *Annual Statistical Bulletin*. Organization of the Petroleum exporting countries. Dostupné z: http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/167.htm [cit. 2015-03-24]

Shell Annual Report. 2004. People and the Environment. Dostupné z: http://www.npr.org/documents/2005/aug/shell_people_2004.pdf [cit. 2015-03-31]

Shell Annual Report. 2013 a. *Shell Global*. Dostupné z: <http://reports.shell.com/report-home/intro.html>, [cit. 2015-01-31]. p. 12

Shell Annual Report. 2013 b. *Shell Global*. Dostupné z: <http://reports.shell.com/report-home/intro.html>, [cit. 2015-01-31]. p. 9

Shell Gas Flaring Report. 2013. *Shell Nigeria*. Dostupné z: <http://www.shell.com.ng/aboutshell/media-centre/annual-reports-and-publications.html> [cit. 2015-17-03]

Shell Global. 2015 a. *Shell at glance* Dostupné z: <http://www.shell.com/global/aboutshell/at-a-glance.html> [cit. 2015-03-17]

Shell Global. 2015 b. *Early Beginnings*. Dostupné z: <http://www.shell.com/global/aboutshell/who-we-are/our-history/the-beginnings.html#header> [cit. 2015-01-30]

Shell Nigeria. 2014. *Potential, Growth and Challenges*. Dostupné z: <http://www.shell.com.ng/aboutshell/media-centre/annual-reports-and-publications.html> [cit. 2015-03-17]

Shell Sustainability Report. 2013. *Shell Global*. Dostupné z: <http://reports.shell.com/sustainability-report/2013/servicepages/welcome.html> [cit. 2015-01-30]

UNESCO. 1966. Resolutions. *Records on the General Conference*, UNESCO. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001140/114048e.pdf> [cit. 2015-03-30]

UNIDO. 2015. What is Corporate Social Responsibility. *United Nations Industrial Development Organization*. Dostupné z: <http://www.unido.org/en/what-we-do/trade/csr/what-is-csr.html> [cit. 2015-03-11]

Uwaezuoke, O., Ogunmade, O. 2013. Nigeria's Crude Oil Theft Reaches Industrial Scale. *This Day Live*. Dostupné z: <http://www.thisdaylive.com/articles/nigeria-s-crude-oil-theft-reaches-industrial-scale/159597/> [cit. 2015-02-25]